

13. заседание

Четвъртък, 7 юлий 1927 година.

(Открито отъ председателя А. Ц. Цанковъ, въ 16 ч. 20 м.)

Председателътъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието сж отсъствуваха следнитъ народни представители: Николай Алексиевъ, Афузъ Садкъ Алиевъ, Димитъръ Богдановъ, Иванъ Бомбевъ, Илия Бояджийски, Димитъръ Гайдаджиевъ, Мехмедали Герай, Момчо Дочевъ, Иванъ Кирпиковъ, Димо Кьорчевъ, Калоянъ Маноловъ, Христо Мариновъ, Янаки Молловъ, Петъръ Панайотовъ, Кирилъ Славовъ, Христо Статевъ, Стефанъ Г. Стефановъ, д-ръ Владимиръ Такевъ, Андрей Тодоровъ, Борисъ Толевъ, Ангелъ Томчевъ, Желю Тончевъ и Тома Янчевъ Христовъ).

Г. г. народни представители! Има да направя следнитъ съобщения.

Бюрото на Камарата е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Добри Даскаловъ — 2 дни;

На г. Стефанъ Бояджиевъ — 1 день;

На г. Йосифъ Марулевъ — 1 день, и

На г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ — 1 день.

Отъ Министерството на финанситъ е постъпилъ законопроектъ за освобождаване отъ отговорностъ длъжностнитъ лица презъ време на войната при интендантскитъ магазини и други подобни учреждения. (Вж. прил. Т. I, № 10)

Ще ви се раздаде.

Пристъпваме къмъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Липчевъ: Г. г. народни представители! Пренията по отговора на тронното слово за мене обикновено сж били прения отъ неособено значение. Защото въ една страна съ Парламентъ като нашия, при отговорности на правителството предъ този Парламентъ, дето всъки актъ конкретно се контролира и по всъки въпросъ се търси гласътъ на Парламента, общитъ разсуждения по случай отговора на тронното слово обикновено, казвамъ, нѣматъ особено значение. Тѣ се губятъ въ общи думи, въ пожелания, но не се спиратъ на конкретни въпроси. Обаче този пътъ, трѣбва да призная, тѣзи прения добиха една ширина, смѣя да кажа и една висота, което ме изпълни съ радостъ, задето се даде възможностъ по случай отговора на тронното слово ние, народнитъ представители отъ всички групи, да се посремъ на една ревизия върху онова, което става помежду самитъ насъ, между партийнитъ течения въ българския политически животъ. И имаше защо въ настоящитъ моменти да се направи този прегледъ отъ всички оратори. Ние се намираме за пръвъ пътъ на една среща, дето следъ голѣмитъ нещастия отъ войнитъ по-спокойно можемъ да разсуждаваме върху нашитъ недѣзи, които не зависятъ само отъ правителството, но въ голѣмъ размѣръ сж резултатъ на нашата политическа действителностъ.

Азъ нѣмамъ нито време, нито възможностъ да се спра академически, както сториха това мнозина, върху тия дѣбати, досежно нашитъ партийни недѣзи, досежно нашата политическа действителностъ, досежно всичко онова, което трѣбва чрезъ мѣроприятия да го поправаме. И ако нѣщо бихъ засегналъ отъ тѣзи въпроси, то ще бѣде въ свързка само съ конкретнитъ въпроси, на които, обичамъ да вървамъ, чакате отговоръ.

Г-да! Въпросътъ, който основателно най-много занимава народното представителство чрезъ неговитъ оратори, бѣше въпросътъ за начина, по който се произвежда изборитъ.

Имаше два въпроси, свързани съ този голѣмъ въпросъ, които за мене сж ликвидирани. Единиятъ въпросъ, повдигнатъ още презъ м. януарий или февруарий т. г., бѣ дали не е не само добре, но и желателно изборитъ да се произведатъ отъ друго правителство, не отъ това, което

съумѣ съ подкрепата на голѣмата обществена сила, Демократически сговоръ, да възстанови реда, да го затвърди въ продължение на изтеклитъ четири години. Азъ тогава си позволихъ да кажа: погледнете насамъ (Сочи дѣсницата), за да видите отъ кои лица, отъ кои групировки се представлява тази обществена сила. Какъ вие смѣете да ѝ отнемате това право? Азъ днесъ съ по-голѣмо право ще кажа това, като цитирамъ думитъ на най-видния измежду нашитъ опозиционери: „Ако при това правителство изборитъ станаха съ такива насилия, то какво би трѣбвало да очакваме при други правителства?“ Мене ми направи силно впечатление тази фраза, защото, г. г. народни представители, не е лесна работа, следъ всичко онова, което ние преживѣхме, посрѣдъ ония мъчнотии, всрѣдъ които ние се движимъ, да се гарантира свободата, да се запази редътъ при едно стечение на урнитъ на 1.200.000 человекъ, които въ продължение на седмици, въ продължение на месеци и на години сж поощрявани съ стрѣвъ едни срещу други. Е добре, азъ отбелязвамъ този фактъ, че, каквото и да се говори, редътъ въ време на изборитъ бѣ отраденъ, свободата — сжщо.

Но преди да дойда до тѣхъ, азъ искамъ да се поспра и на другия ликвидиранъ въпросъ, досежно избирателната система. Избирателната система е пропорционална. Въпросътъ бѣ дали листата да бѣде по окръгъ или да остане по околия, както се произвежда изборитъ. Правителството поддържа едно предложение, което бѣ по срѣдата. Въодушевлено отъ желание да се даде възможностъ на всички партии, запазвайки своитъ разбирания, да се представятъ въ Народното събрание съ подходящо число народни представители, и то съ най-виднитъ тѣхни такива; така то усвои предложението за окръжния дѣлител. Знаете въ какво той се състоеше.

Какъвъ бѣ смисълътъ на този окръженъ дѣлител съ огледъ на окръжната листа? Може ли нѣкой да откаже, че окръжниятъ дѣлител бѣ единъ смѣлъ шагъ къмъ окръжната листа? И азъ се питамъ: хората на опита, хората на практическата политика, ако тѣ се въодушевяваха наистина отъ голѣмата полза на окръжната листа, можеха ли съ леко сърдце да отхвърлятъ окръжния дѣлител? Не. Но той се отхвърли. Той се отхвърли отъ нѣкой отъ опозицията, защото искаха да кажатъ, че тѣ държатъ за онова, което е заварено, онова, което тѣ сж го пресѣждали въ 1923 г., отхвърли се и отъ други, за жалостъ, които не се ржководѣха отъ съображенията на окръжната листа, а се ржководѣха отъ съвсемъ други съображения. Ржководѣха се — азъ ще си позволя да кажа — отъ фантома, че ще могатъ, както въ калейдоскопа, като вдигнатъ ржка, сжщитъ камъчета да дадатъ една друга фигура, съвсемъ различна отъ тази, каквато тѣ сж давали преди този ударъ. Е добре, колкото обществото и да се увлича, колкото то и да се промѣнява, има нѣща, които тѣй лесно не се промѣнятъ, за които при най-удобния случай се иска време.

Намъ се подхвърля дори шегата: „Че вие, ако дадѣте окръжната листа, нѣмаше да имате, Богъ знае, колко по-малко мандати“. И това е така. Дори, ако вземемъ разпредѣлението на мандатитъ по коалиции, тѣй както сж станали, поради липса на една окръжна листа, поради неприемането на окръжния дѣлител, то все пакъ правителството съ полученитъ гласове щѣше да има едно мнозинство. Това правителството знаеше. Но ще се съгласите, г-да, че единъ такъвъ въпросъ на избирателна система е въпросъ, който засѣга лично, прѣко интереса на мнозина отъ народнитъ представители, въ която колегия и да се намиратъ тѣ, и засѣга интереса тъкмо на ония, които съ най-голѣмо основание иматъ правото да кажатъ: ние не искаме да се ползуваме отъ математически формули, защото имаме кон-

такъв прѣко съ населението и тоя контактъ ни дава възможност да имаме една здрава опора въ самитѣ гласоподаватели.

Тази система, обаче, пропорционална пакъ, но по избирателни околии, при днешната промѣна въ числото на мандатитѣ, доби единъ голѣмъ корективъ. Защото, какво се пледираше отъ опозицията, извънъ оная на Земледѣлския съюзъ? Пледираше се да има колегии съ повече мандати. Е добре, като се увеличи числото на мандатитѣ, поради увеличаване числото на населението, отъ 247 на 273, тѣзи 26 мандати повече на много мѣста допринесоха много за шансоветѣ на опозицията да спечели по пропорционална система нѣкой и другъ мандатъ. Вземете, напр., нашата столица. По-рано тя даваше, мисля, 8 мандати, при тѣзи избори сега даде 11 мандати. Сѣщото е и съ много други околии. Това бѣ единъ корективъ отъ много важно значение. И ако правителството не можа да стори нѣщо повече, то не бѣ отъ нежелание, то бѣ отъ невъзможностъ, защото не биде подкрепено дори отъ онѣзи, за които ние смѣтахме, че ще иматъ най-голѣмия интересъ.

Но, тъй или иначе, еднѣжъ ликвидиранъ този въпросъ, при тѣзи избирателни колегии, при които станаха изборитѣ, ние пакъ можемъ да се поздравимъ, че ако има изгубени гласове, тѣ сѣ много малко. Това се дължи, покрай другото, и на тѣзи групировки, на тѣзи коалиции, които господата ги нарекоха коалиции съ смѣтка за мандати. Въ това, г. г. народни представители, азъ не виждамъ нищо обидно, но позволете ми да се отклоня малко и да защитя моето теоритическо разбиране, на което винаги съмъ стоялъ, за мажоритарната система, за да се изясни доколко не е отъ интересъ на демокрацията пропорционална система. (Оживление)

Г. Марковъ (з. в): Да чуемъ съображенията Ви.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, ще ги кажа, безъ, като управникъ, да ги прилагамъ въ живота.

Г. Марковъ (з. в): Да ги чуемъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Цѣлятъ смисълъ на конституционното, на парламентарното управление, е управлението, въ неговитѣ действия било на изпълнителната властъ, било дори на законодателната властъ, ако обичате, да бѣде одобрявано чрезъ довѣрието, чрезъ убеждението, ще кажа, на голѣмата частъ или, най-малко, на активната частъ отъ народа. Защото само така има гаранция, особено при еднокамарната система, че не ще може законодателятъ, па и изпълнителятъ, да си играе по свои лични разбирания и усмотрения съ голѣмитѣ интереси на страната, безъ той да се е убедилъ, че тъй, което се нарича обществено мнение, е спечелено за тази или за друга реформа. И по този начинъ тамъ, дето конституционниятъ и парламентарниятъ животъ брой съ столѣтия, дето той е влѣзълъ въ инстинкта на хората, дето нѣматъ нужда да четатъ конституцията, не само защото тамъ тя не е писана, ами затуй, защото тя е вродена въ всѣки едно, тамъ се държи смѣтка, щото народниятъ представителъ, народното представителство, правителството да не излизатъ съ едни реформи, преди тѣ достатъчно да сѣ пропагандирани въ самото население, преди да се смѣта, че за тѣхъ е спечелено общественото мнение на народа. И затуй тамъ сѣ мжчни реформитѣ, но еднѣжъ издадено нѣщо, то е здраво, то е вече вплотено въ живота и законитѣ тамъ не оставатъ мъртва буква, както тукъ често пѣти се казва, че Албертъ Тома ни хвали за нашитѣ хубави закони, че всичко, каквото Обществото на народитѣ е решило, ние сме го регистрирали въ Парламента, но за нашия уровень, политически и общественъ, тѣзи закони не даватъ въ всѣко отношение своя ефектъ, или пѣкъ често пѣти правятъ голѣми пакости, както би казалъ другъ ораторъ. И онѣзи, които сѣ смѣтали да се борятъ противъ централната властъ, погрѣшно сѣ си правили смѣтката, че чрезъ пропорционална система тѣ ще могатъ да наложатъ своитѣ разбирания.

Но когато азъ говоря за една или друга избирателна система, азъ не съмъ — ще призная — въ нашата действителностъ. Защото тукъ единъ ораторъ отбележи, че нашата действителностъ е такава, че всички господа, съ много рѣдки изключения, чакатъ смѣната на управлението, за да могатъ да произведатъ избори и да кажатъ, че сѣ една голѣма обществена сила; а не се стремятъ, макаръ и чрезъ дълги години, да работятъ всрѣдъ народа за усвояването на тѣхнитѣ разбирания и, естествено, за добиването на

такова едно силно обществено мнение, на такава една силна подкрепа на избирателния корпусъ, щото, като дойдатъ на властъ, да могатъ да приложатъ своитѣ разбирания.

Азъ съмъ длъженъ да се отклоня отъ моитѣ теории. Бидейки на това мѣсто, па и като партиенъ членъ, азъ не мога да забравя и нашата действителностъ, въ името на която съмъ се помирилъ съ еднѣжъ създадената пропорционална система да я поддържамъ. Г-да! Азъ съмъ билъ отявленъ противникъ на пропорционалната система въ собствената си срѣда и тукъ, въ Парламента, безъ да съжалявамъ, че не съмъ билъ избранъ за народенъ представителъ поради мажоритарната система, защото не туй ме е рѣководило и не туй ще ме рѣководи въ моята обществена дейностъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Но когато тъй или иначе се въведе пропорционалната система отъ редъ години, азъ, който зная, че една отъ голѣмитѣ грѣшки за политическото развитие на една страна е честата промѣна на системитѣ, честата промѣна на формитѣ — защото това е едно губене на време, това е едно връщане назадъ, вмѣсто крачка напредъ — азъ приемамъ пропорционалната система такава, каквата я завариохме. Азъ не можехъ да се съглася да приема избирателна колегия окрѣга и съмъ дълбоко убеденъ, че отъ тази страна (Сочи лѣвицата) ще срещна поне измежду тѣзи, които сѣ управлявали държавата, упрѣкъ, ако азъ бихъ се съгласилъ на една избирателна колегия окрѣга, която да избира 32 депутати. Не отъ одного, а измежду мнозина отъ тѣхъ чувамъ да казватъ: „Създайте голѣми избирателни колегии. Вмѣсто по 2—3 народни представители, нека да се избиратъ най-малко по петъ и повече“. Това е едно разумно искане съ огледъ на нашия партиенъ животъ, съ огледъ на разпредѣлението на партийнитѣ течения въ страната. Тѣй че, ако би могло въ това направление да се направи нѣщо повече, то сигурно нѣма да бѣде чисто и просто завръщането къмъ избирателната система по окрѣжи при днешната голѣмина на окрѣжитѣ. Защото това нѣма да го одобри ни единъ, който е управлявалъ държавата, който, като е управлявалъ, е мислилъ за държавата, тѣй като у насъ сѣ се срѣщали, па и у други страни сѣ се срѣщали, да управлявалъ хора, безъ да мислятъ за държавата. И тѣй, г. г. народни представители, азъ засегнахъ този въпросъ, за да бѣдемъ наясно, че тази система, която се е искала, не би могла да даде друго разпредѣление на мандатитѣ между опозицията и болшинството отъ това, което е сега.

За изборитѣ е важно дали е дадено достатъчно време, за да се агитира. Г-да! Ако е имало нѣкога достатъчно време за проагитирането на разнитѣ партийни разбирания предъ избирателния корпусъ, то е било при тия избори или никогато. Не само затуй, защото изборитѣ се обявиха близо два месеца по-рано — а два месеца е максималниятъ срокъ между разпускането на Народното събрание и изборния день, споредъ конституцията — но и затуй, защото бѣ знайно преди една година и повече, че ще се произведатъ законодателни избори следъ завършване последната сесия на XXI-то обикновено Народно събрание. Предсказваше се дори и датата и тя излѣзе бърна. Казвахъ, писа се въ вестницитѣ, че изборитѣ ще бѣдатъ презъ м. май, и това се сбѣдна.

Друго нѣщо, което е отъ значение за изборитѣ, е дали бѣ налице всичко, което е необходимо за произвеждане на избори. Азъ не чухъ оплакване реиде да е нѣмало пливове, или да е имало другъ недостатѣкъ.

Досежно свободата на изборитѣ. Г. г. народни представители! Отъ тази трибуна се дадохъ много аргументи на правителството, та да нѣма нужда да се спирамъ на този въпросъ, но азъ благодаря за тия аргументи, азъ тѣхъ, особено героическитѣ, не усвоявамъ. Азъ не смѣтамъ, че правителството трѣбва да спечели изборитѣ, макаръ и да стреля — този куражъ азъ нѣмамъ. Азъ мога да бѣда стрелянъ за избори, но да стрелямъ, за да спечеля — това нѣма да направя. Изборитѣ бѣха свободни, макаръ да се произведоха въ едно време, когато на нашата държава, макаръ и подземно, е обявена война и тя се води. Първата ми грижа бѣ да дамъ възможностъ на всички политически течения, които искатъ да се съобразяватъ съ законитѣ на страната, да участвуватъ въ изборитѣ. Това се постигна. Втората ми грижа бѣ за свободата на печата. Кой вестникъ е спрѣнъ и даденъ подъ сѣдъ, задето тѣй жестоко е атакувалъ властта не, но задето много пѣти подробно партизански и клеветнически се е нахвърлялъ върху тази властъ? Посочете ми единъ случай. А днесъ вестницитѣ въ България сѣ по-

голяма сила, отколкото живото слово. Ораторът ще отиде на едно място, на две, но вестникът ще отиде навсякъде. Доколкото зная, над 160 хиляди екземпляри вестници се печатат на ден в София и се пръскат в страната.

Г. Марковъ (з. в): Повечето сж правителствени.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ бихъ направилъ голъмата грѣшка на единъ отъ ораторитѣ, който започна да изброява за своята околия насилия, които чулъ недочулъ, ако бихъ започналъ предъ васъ да чета вестниците, да чета речитѣ ви, кой какво е приказвалъ, да прочета предизборнитѣ позиви, скрепени съ имена, които иматъ своята ценностъ въ нашата страна и да застава минута да се червятъ, но всичко това настрана. Ще последвамъ примѣра на единъ журналистъ, навѣрно силно засегнатъ въ неговитѣ скривени чувства на добро приятелство къмъ разни господа, който бѣше писалъ въ вестника си по поводъ на известни речи: „Това е за предъ изборитѣ, да го изоставимъ“. Казахъ се много нѣща предъ изборитѣ. Ще ги изоставя.

За свободата въ самия изборенъ денъ и 2—3 дни преди изборитѣ. Тукъ минаха и се утвърдиха изборитѣ на повече отъ 50 околии, ако се не лъжа, приблизително на две трети отъ околитѣ, и се разнебитиха всичкитѣ фрази за тероръ и насилия. Всички вдигаха ръка и приемаха изборитѣ като редовни, като свободно произведени и, убеденъ съмъ, докрай ще бѣде тъй. Ако има отъ нейде оплаквания, г. г. народни представители, то пъкъ азъ имамъ не малко данни за другъ тероръ. Защото да не забравяме едно — че днешната властъ е властъ преди всичко на законността, тя е въ отбрана на държавата. Но други бивши властници сж си спечелили единъ авторитетъ всрѣдъ нещастното население тъй силенъ, че като кажатъ: „Ако не гласуващъ за насъ, ние ще дойдемъ, изпичай си ума“, то гласува се за тѣхъ. И това не сж празни думи.

Г. Марковъ (з. в): За кого се отнася това, г. министре?

Министър-председател А. Ляпчевъ: И за васъ се отнася.

Г. Марковъ (з. в): Само за насъ ли се отнася?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Който пита, за него се отнася. Казватъ: „Мухата на капата“. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. Марковъ (з. в): Изборитѣ минаха, безъ да съмъ направилъ събрание, освенъ въ едно само село. Тѣй че опасностъ ако е имало отъ това, била е много малка.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Г. Марковъ! Ситѣмъ, че нѣма да имате интересъ, пъкъ и не е добре за самата страна, да навлизаме въ тия работи.

Г. Марковъ (з. в): Съ загаткитѣ си давате малко тенденция.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Но ако има нѣкакво доказателство, че изборитѣ сж свободни, то е живото участие на избирателитѣ. За пръвъ пътъ въ тази страна 1.210.000 избиратели сж на урнитѣ.

Г. Панайотовъ (нац. л): Задължително е гласоподаването.

Л. Кацковъ (д): Ще ги глобятъ, ако не гласуватъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Недейте се обажда Вие, г. Кацковъ, защото ме обвиняватъ въ нѣкакво пристрастие къмъ Васъ.

Л. Кацковъ (д): Защо да не се обаждамъ? Коалиция не можахме да направимъ...

Министър-председател А. Ляпчевъ: Защото, г. Кацковъ, ако има, между другото, нѣкакъвъ аргументъ за свобода на изборитѣ, то е този: питамъ азъ Васъ, ако би имало тероръ въ околитѣ на Мѣстанлийския окръгъ, би ли могълъ да дойде тукъ единъ опозиционеръ?

Отъ сговориститѣ: Вѣрно! (Ржкоплѣскания)

Л. Кацковъ (д): Има опозиционери, защото много лошо управлявате.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не знамъ какъ управляваме, но тия началници, които сж тамъ, сж отъ сѣщия произходъ, отъ който сте Вие.

Л. Кацковъ (д): Аллаха призовавахъ да гласува за Сговора.

Министър-председател А. Ляпчевъ: И като е дума за тероръ, ще кажа, че тамъ се е агитирало, какво днешното правителство ще приложи конвенцията съ Турция, споредъ която единъ голѣмъ процентъ отъ тамошното нещастно иновѣрно население ще трѣбва всичко да остави тукъ и да търси подслонъ въ околноститѣ на Ангора.

Л. Кацковъ (д): Кой е разправялъ това?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ зная...

Л. Кацковъ (д): Кажете кой е разправялъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ако Вие не сте разправяли това, г. Кацковъ, то победата въ Кушу-Кавашка и Орта-Кьойска околия, най-малко, се дължи на тази работа: защото двамата господа, които сж депутати, сж агитирали заедно съ имамина...

Г. Панайотовъ (нац. л): Това сж невѣрни сведения.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ го зная, че е имамина. Двамата господа самитѣ останаха учудени, когато ги поздравлявахъ, че сж народни представители.

Л. Кацковъ (д): Когато лошо управлявате, така ще бѣде.

Министър-председател А. Ляпчевъ: То не е отъ лошо управление. Има нѣщо по-друго, за да може да се събератъ хилядни гласове.

Л. Кацковъ (д): Призоваха Аллаха да гласува за Демократическия сговоръ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Когато е въ съприкосновение такава численостъ отъ хора съ настроение за борба, съ нашитѣ нрави, съ нашитѣ озлобления, азъ нѣма да отреча, че тукъ-тамъ е имало изстѣпления. Но кой менъ ще може да възрази, че това е по заповѣдъ отъ централната властъ? Ами че, за да мога азъ тукъ да заявя, че амнистия на чиновницитѣ за престѣпления по изборитѣ нѣма да се дава, това се дължи на факта, че тѣ предварително знаеха, че трѣбва да действуватъ строго споредъ законитѣ на страната и че ще отговорятъ спрямо тия закони. Колко правителства въ нашата страна не сж амнистирали провиненитѣ чиновници въ изборитѣ?

Г. Марковъ (з. в): Не се знае дали нѣма да ги амнистирате.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Г. Марковъ! Вие, земледѣлицѣ, оставихте ли неамнистирани вашитѣ чиновници, които сж извършили престѣпления по изборитѣ?

Г. Марковъ (з. в): Кажете вие какво сте направили.

Нѣкой отъ земледѣлицѣ: Сефте сега ще правите, г. министре.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не е сефте; има по-рано и други избори.

Г. Марковъ (з. в): Туй е добро, стига да се изпълни.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не само централната властъ, но и нейнитѣ органи въ цѣлата страна въ тия избори, както и въ предшествуващитѣ, селски, градски и окръжни, действуваша преди всичко строго законно, токозъ повечко, че въ своята цѣлостъ днешната администрация произлиза отъ едно съсловие, което не разбира ония машинации, на които сж способни излеченитѣ дребнави партизани. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Това е фактъ.

Г. Марковъ (з. в): Изпекоха се.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Прочее, трѣбва да бѣда справедливъ по този въпросъ. Нѣколко фрази само на нѣкои господа, оборени отъ други тѣхни въ сжщата имъ речъ, не могатъ да оборятъ този фактъ, който не се оспорва отъ г. г. ораторитѣ, които излѣзоха тукъ — че това се дължи на нашата действителностъ.

Ние, г-да, сме въ тази свещена ограда. Намъ предстоятъ задачи извънредно мъчни, задачи крайно деликатни, къмъ разрешението на които, следъ зрѣло обмисляне, твърдо и неотклонно трѣбва да се върви. Вие всички показате вашата загриженостъ къмъ финансовото положение на страната, къмъ всевъзможнитѣ кризи, къмъ стопанското положение, къмъ онова, което ние трѣбва да заличимъ въ разбиранията си, въ страстите си, за да можемъ да работимъ наедно, защото наедно се работи и когато се контролира; защото все ще дойде день, когато днесъ контролиранитѣ ще контролиратъ. Отъ полза е едното и другото. Азъ се радвамъ, че въ всѣки случай въ днешния Парламентъ имаме най-виднитѣ представители отъ всички течения въ страната, благодарение на които ние можахме да отбележимъ и този успѣхъ, че нашитѣ дебати добиха една похвална висота. Имаше случай да изслушаме и оратори специалисти по въпроситѣ. Намъ се припомни колко дълбоки сж коренитѣ на това зло, което ние днесъ трѣбва да оправяме и рожба на което е, както незадоволителното финансово положение, така сжщо и лошото стопанско състояние, а азъ ще си позволя да кажа, и неомитворената психология на частъ отъ народа ни. Ние чуваме, че това се дължи отъ една страна на нашето близко и далечно минало, че това се дължи на събития, които сж надъ човѣшката властъ и че това се дължи на новото положение, въ което се намира свѣтътъ, което ще върви по своя пътъ, и което нѣма да се върне, както е било до преди войнитѣ. Ние сме въ зависимостъ отъ общото стопанско положение на свѣта.

Следъ войнитѣ, каза се, не сж останали държави въ европейския континентъ, които да сж могли да иматъ добре уредени финансии. Даже измежду неутралнитѣ държави само четири такива останаха. Можеме ли да бѣде иначе и у насъ? Достатъчно е да се погледне на баланса на Народната банка, за да се види, че държавата ни дължи на банката 4½ милиарда лева. Държавата ни, всичкитѣ ценности, на която се изчисляватъ на 10½ милиарда златни лева, държавата ни, чийто поседенъ бюджетъ преди войната бѣше най-големиятъ дотогавашенъ бюджетъ и стигаше 200 милиона лева, тази държава има единъ дългъ въ този размѣръ отъ 4½ милиарда лева къмъ Народната банка! Отъ това ще се разбере, че ние, служейки си съ този инструментъ — банката, отъ една страна сме изсмуквали каквото сме могли отъ спестеното народно богатство, отъ друга страна докарали сме покупателната сила на тази пара до единъ размѣръ на 26, на 27 пъти по-малкъ спрямо златото, а спрямо другитѣ ценности — може-би повечко. При тази пертурбация държавнитѣ финансии не могатъ се уреди, докато не се знае това, което ги характеризира, това, което ги представлява, има ли една постоянна величина. Поради туй ние, обложени и продължавайки да бѣдемъ облагани съ неизвестни още въ размѣритѣ си задължения, не можемъ да имаме една ясна перспектива за онова дори, което дължимъ.

Но, г-да, най-сжщественото не е най-после въ този инструментъ, който се казва монета, билъ той банкнота или златна пара, а е въ целта, която той трѣбва да постигне, защото въ края на крайщата той е срѣдство. Е добре, за какво сж държавнитѣ финансии? За да може държавата да посрещне своитѣ разходи, да плати на своето чиновничество, да посрещне своитѣ вещевени разходи и т. н. Е хубаво, преди да се пита какво е положението на държавнитѣ финансии досежно равновѣтката, трѣбва да се зададе голѣмиятъ въпросъ, задоволени ли сж нуждитѣ на държавата, изразени въ предвиденитѣ по бюджета нейни разходи. До преди години, поради този фактъ, гдето цената на парата падаше съ една бързина, да кажемъ, на аеропланъ, цената на продуктитѣ се повишаване съ една бързина, да кажемъ, на автомобилъ, а размѣрътъ на държавнитѣ приходи растеше съ бързината на биволска кола, естествено бѣ, че държавата по никой начинъ съ собствени срѣдства не можеше да смогне да посрѣща нуждитѣ на управлението, да има прилично платени служащи, които, гарантирани за своя хлѣбъ, да се държатъ далечъ отъ корупцията. Какви усилия трѣбваше да се положатъ, за да

се постигне преди всичко едно удовлетворение на тѣзи държавни нужди! Тѣзи усилия разумно, планомерно можеха да започнатъ само отъ онзи моментъ, когато въ нашата държава се каза и се установи, че цената на нашия левъ, макаръ и подбита, да кажемъ, 27 пъти спрямо златото, нѣма да се колебае занаяпредъ. И се доби една здрава мѣрка и споредъ тая здрава мѣрка трѣбваше да се нагласятъ заплатитѣ на нашето чиновничество.

Тѣзи заплати, г. г. народни представители, споредъ категоритѣ, които сж предвидени въ респективния законъ, споредъ всички други наредби за добавъчни и т. н., иматъ следния изгледъ. Служащитѣ по VI категория, значи съ най-низки заплати, които преди войнитѣ сж получавали отъ 50 до 85 л. златни, днесъ получаватъ всичко отъ 1260 до 2.330 л., което ще рече, че на тая категория служащи заплатитѣ сж увеличени 26 пъти, а валутата е спаднала 27 пъти, т. е. тѣ сж почти стигнали това, което е било преди войнитѣ. Благодарение понижението на ценитѣ на продуктитѣ напоследъкъ, ние за тази година можемъ да бележимъ общъ индексъ, т. е. цената на предметитѣ спрямо цената на златото отъ преди войнитѣ, къмъ 27. 27 срещу 26 пъти увеличена заплата, значи приближаваме старото положение. Служащитѣ по V категория, които сж получавали отъ 60 до 150 л. златни преди войнитѣ, днесъ получаватъ отъ 1.660 до 2.790 л., значи около 24 пъти повече. Служащитѣ по IV категория, които сж получавали отъ 120 до 200 л. златни преди войнитѣ, днесъ получаватъ отъ 2.110 до 3.220 л., значи 17 пъти повече, значи далечъ сж до 27 пъти, почти само 60% получаватъ. Служащитѣ отъ III категория, които сж получавали отъ 225 до 275 л. златни по-рано, днесъ получаватъ 2.640 до 3.760 лева — 13 предишни заплати, спрямо общъ индексъ 27 и спрямо валута 27. Служащитѣ по II категория, които сж получавали отъ 250 до 325 златни лева, днесъ получаватъ отъ 3.720 до 4.880 лева или 15 предишни заплати. И най-после служащитѣ отъ I категория — съ изключение на ония малко чиновници, ако се не лъжа, около 40 или 50 човѣка, които сж извънъ категоритѣ — всички сж висши чиновници, тѣзи търтеи, таласъми, плѣхове и пр., за които толкозъ много се приказва и които съ десетки години служатъ и които друго не знаятъ освенъ интереса на държавата или най-малко трѣбва да знаятъ само този интересъ — тѣ сж получавали преди войнитѣ отъ 325 до 500 л. златни, а сега получаватъ отъ 5.280 до 6.890, значи 16 предишни заплати.

Е добре, кой може да каже, че съ тия увеличения на заплатитѣ, които азъ посочихъ така, както сж изразени въ текущия бюджетъ за 1927/1928 г., че сме дали голѣми увеличения? Кой може да откаже, че най-много е дадено на най-низкитѣ служащи и относително по-малко е дадено на съ по-голѣми качества служащи? Това сж фактитѣ. Е добре, какво коштува това на държавния бюджетъ? Повишението на тия заплати, г-да, въ продължение на нѣколко години коштува на държавата 1.695.000.000 л.

Г. Марковъ (з. в): На година ли?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не годишнитѣ заплати, а това повишение, което е станало въ продължение на нѣколко години.

Ц. Табаковъ (зан): Различнитѣ други възнаграждения, които се даватъ влизатъ ли?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Въпросътъ за възнагражденията е разрешенъ въ закона за текущия бюджетъ. Тамъ ще видите, че систематически се премахваха всевъзможнитѣ възнаграждения. Защо? На какво се дължаха тия възнаграждения? Много пъти съмъ повтарялъ фразата на знаменития французки държавникъ Ришелю отъ преди 300 години: „Когато държавата не събира данъци, за да заплати труда на своитѣ чиновници, тѣ съумяватъ да си събератъ данъци, за да осигурятъ своята издръжка“. И когато държавата, поради понижението цената на българската пара остави чиновницитѣ съ малки заплати — спомнямъ си тукъ за единъ акцизенъ приставъ, който идваше при мене къмъ края на 1918 г. и казваше: „Назначете ме съ 150 л. заплата“, какъ азъ го гледахъ съ очудване дали наистина иска да служи съ 150 л., макаръ нашиятъ левъ да не бѣ стигналъ до това дѣредже — тогава започнаха по всевъзможни причини чиновницитѣ да си създаватъ подкрепа на своето сжществуване — едни поради нѣмотията си сж протѣгали чисто и просто рѣка, други поради нѣмотията си сж създавали въ своитѣ учреждения особени наредби търпими, защото не е могло иначе,

като сж образували по единъ или по другъ начинъ фондове, за да могат да събератъ нѣкаква сума и да я разпредѣлятъ, та поне да си купятъ едни обуща или едни дрехи. По този начинъ заплатитѣ на нашето чиновничество до бюджета за текущата година, мѣчно бѣше да се опредѣлятъ, защото казваше се: толкова основна заплата, толкова добавъчно, надъ него 65%, толкова поради служба, толкова поради едни какво си, толкова поради семейно положение и т. н. и на туй отгоре, надъ тѣзи видими допълнения и възнаграждения идѣха и невидимитѣ по всевъзможнитѣ фондове въ всѣко ведомство. Е добре, по този въпросъ, азъ ви заявявамъ: нѣма вече отдѣлни възнаграждения, заплатата е една, къмъ нея само семейното възнаграждение е останало. Има специални причини да се остави да продължава да съществува добавъчното възнаграждение за семейното положение, и не знамъ какъ този въпросъ въ бъдеще ще се разреши отъ гледище социално. Азъ лично съмъ партизанинъ и това възнаграждение да се премахне, но не знамъ какъ ще се премахне, защото тукъ има други въпроси, има нѣща, които оставатъ въ живота и които не могатъ тъй лесно да изчезнатъ, защото сж свързани съ действителни нужди. Но освенъ заплатата и добавъчното възнаграждение за семейното положение, други видими възнаграждения по сегашния бюджетъ нѣма. За невидимитѣ възнаграждения е възприета една система, почти отъ три-четири години насамъ, да се намаляватъ тѣ, било по размѣръ, и което е по-важно, да ставатъ отъ невидими, видими. Въ закона за бюджета се казва, че никой не може да получи отъ тѣзи възнаграждения, повече отъ 25% отъ основната си заплата. И въ такъвъ случай въ нѣкои ведомства тѣзи, които получаватъ, напр. заплата увеличена въ сравнение съ мирновременната само 13 пѣти, вмѣсто 27, да получатъ, приблизително 16 заплати споредъ днешната валута или споредъ днешния индексъ на покупване. На тѣзи, които получаватъ 15 или 16 мирновременни заплати, заплатитѣ имъ се дотѣкмяватъ до известенъ размѣръ чрезъ тѣзи 25%. Значи ако заплата е увеличена спрямо мирновременната 16 пѣти, като взематъ отъ това възнаграждение още четири, ще имъ стане заплатата увеличена 20 пѣти, вмѣсто 27. И тѣ дори съ тѣзи невидими, но станали вече видими възнаграждения не надминаватъ въ заплатата си оная норма, която би трѣбвало да съществува. Защото, безъ да влизамъ въ подробности, азъ смѣя да кажа: размѣрътъ на заплатитѣ въ злато при покупателната сила на нашия левъ въ онова време, все може да служи за една мѣрка при опредѣлянето на заплатитѣ въ днешния моментъ, ако не тѣкмо точно споредъ пазара, въ всѣки случай близко до тази точностъ. И като говоря за пазаръ и за заплати, азъ заявявамъ: трудътъ на държавния служител не може да бѣде по-зле платенъ, отколкото неговиятъ трудъ би се платилъ на пазара. Трудътъ на държавния служител нѣма, разбира се, пѣкъ и защо да бѣде много повече платенъ, но да се смѣта, че трудътъ на държавния служител трѣбва да бѣде по-ниско платенъ, отколкото е на пазара, това ще рече да не се разбира що е държава и да се работи противъ държавата, както и днесъ се работи. Разрушителнитѣ елементи у насъ, на които целта е: това, което съществува да се унищожи, че следъ туй да става каквото ще, имаха една голѣма сила докато заплатитѣ на чиновничеството бѣха крайно ниски поради разстройството въ нашитѣ финанси. Тѣ казваха: „Вие служите на тази буржоазна държава, за да мрете отъ гладъ. Дайте да я съборимъ и ще намѣримъ срѣдства да ѝ служите съ добра заплата“. Тѣ казватъ и днесъ — има единъ вестникъ, който се казва „Новини“, който печата заплатитѣ приблизително като тѣзи, които ви казвамъ азъ и се провиква: „Какъ чиновничеството е зле платено! Но това не бѣрка на сжщитѣ господа да излизатъ съ програми, въ които се казва, че тѣ сж за наемнитѣ работници, но едновременно съ това и за малоимотнитѣ селяни! (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ). Я сравнете тия две нѣща! На малоимотния селянинъ, който като всѣки другъ потребител плаща своитѣ данѣци и който не се ползува отъ облагитѣ на държавнитѣ и обществени застраховки — защото държавата дава една трета отъ вноскитѣ въ фонда за застраховка на работницитѣ — я му кажете вие, че чиновничеството е зле платено! Свържете тия две твърдения! Но едното отива за селото, а другото отива за града! Това е го голѣмото противоречие, противъ което бѣхъ застаналъ Жуо — както ви го каза вчера нашиятъ почетенъ професоръ г. Данаиловъ. Какъ ще примирите тия две нѣща съ теорията за класитѣ?

Но, г. г. народни представители, дългътъ на държавата не е само по отношение на ония, които днесъ ѝ работятъ.

Нейниятъ дългъ е и по отношение на ония, които сж ѝ служили. Думата ми е за пенсионеритѣ. Тя не може да ги остави, тя не може да не гарантира тѣхното препитание. Толкозъ повече тя не може да ги изостави, защото по нашия законъ за пенсиитѣ ни пенсионеритѣ сж, които правятъ своитѣ вноски, за да получатъ на старини отъ удрѣжитѣ на тѣхнитѣ заплати една подкрепа въ видъ на пенсия. Защото тѣ не купуватъ имоти, тѣ не вършатъ търговии. Тѣхното положение е особено: тѣ сж наемни работници, макаръ и на интелектуалния трудъ. Е добре, държавата, която си послужилъ съ тѣхнитѣ пари внесени въ злато, може ли да остави да имъ се дава левъ срещу левъ днесъ, когато книжниятъ левъ струва 27 пѣти по-ниско? Миналото Народно събрание гласува законъ за пенсиитѣ, споредъ който се удвоиха удрѣжитѣ на чиновницитѣ, за да може да се засили пенсионниятъ фондъ. Дава се една помощ. Може ли съ това да се агитира и да се злослови предъ този народъ? Кажете за Бога! Който има дързостъ, нека да го каже тукъ, за да знаемъ съ какви разбирания е той, и какво е разбиралъ когато е давалъ клетва, че ще служи вѣрно и честно на своето отечество.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Конституцията задължава държавата да дава пенсии на своитѣ чиновници.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Безспорно, държавата е задължена.

Д. Пешевъ (зан): Има ли нѣкаква разлика между чиновници и данѣкоплатци?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ще Ви кажа. Между чиновници и данѣкоплатци има една голѣма разлика. Чиновникътъ е ограниченъ въ своята дейностъ. Чиновникътъ, като получава заплата, правятъ му се удрѣжки отъ неговата собствена заплата, за да бѣде гарантиранъ той на старини, да не остане на улицата, и за да може държавата да има вѣрни свои служители. Това е разликата. Държавата, почитаема господине, е единъ организъмъ, който трѣбва да си има своитѣ функционери. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ). Не може иначе, защото преди да имате Парламентъ, имате държава. А когато нѣма да имате държава, Вие можете да приказвате . . .

Д. Пешевъ (зан): Азъ мисля, че държавата преди да мисли за своитѣ чиновници, трѣбва да мисли за своитѣ данѣкоплатци.

Г. Данаиловъ (д. сг): Конституцията, на основание на която Вие седите тукъ, заповѣдва на държавата да дава пенсии. Това не щатъ да разбератъ господа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нашиятъ основенъ законъ предвижда, че държавата трѣбва да дава допълнения на пенсиитѣ. Но ние не даваме допълнения на пенсиитѣ. Ние даваме само отчасти едно обезщетение за онова, което сме изляли отъ тѣхъ. Нека си представи, който и да е отъ васъ, който се наричатъ селяни — слава Богу, селяни между васъ (Сочи земеделцитѣ) виждамъ единъ-двама, другитѣ господа станаха граждани, поздравлявамъ ги . . .

Г. Марковъ (з. в): Това не е истина.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Така си е, то е фактъ, то се свърши, то мина! (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ). „Ние, селянитѣ“ — това сж праздни приказки! И тукъ има толкова селяни! (Сочи сговориститѣ)

Р. Маджаровъ (д. сг): Ще направимъ анкета.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Всѣки отъ васъ, чийто имотъ преди войнитѣ е струвалъ, да положимъ, 30 хиляди златни лева, би ли приелъ сега държавата да му каже: на ти 30 хиляди лева книжни! А пѣкъ имотътъ на пенсионера — това сж неговитѣ удрѣжки вложени въ банката. Би ли приелъ той да му кажатъ: на ти книжни левове! Вие приемате ли да ви кажатъ: на ви 30 хиляди книжни лева за вашия имотъ, както правѣше вашето (Сочи земеделцитѣ) управление, по съветитѣ на г. Григоръ Чешмеджиева, защото той ви заведе тамъ. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ).

Г. Марковъ (з. в): Голѣма грѣшка имате, защото той не е отъ нашитѣ. Заключение то Вие излѣзе невѣрно.

Министър-председател А. Ляпчев: Та аз разбирам въпроса на почтения господинъ, който ме апострофира.

Нъкой отъ лъвицата: Той е занаятчия.

Министър-председател А. Ляпчев: Чакайте, вие ще видите отъ това управление и друго, и той ще бжде задоволенъ. Той иска да каже: защо тая грижа, тая предвидливостъ държавата да я има само къмъ чиновниците, а да я нъма и къмъ насъ? Е добре, държавата има тая грижа и по отношение наемното работничество. Вие, занаятчиитъ, сте по срѣдата. Какво нъщо е занаятчиият? Той е въ едно и сщщо време и работникъ и капиталистъ. Той работи съ свои срѣдства и за своя смѣтка. Днесъ държавата дава като помощъ въ фонда, въ който сж застраховани работниците, повече, отколкото дава на своитъ бивши чиновници-пенсионери. Това е фактъ. По една или друга причина ние не можемъ да създадемъ общо-национални застраховки. Е добре, изучава се тоя въпросъ. (Къмъ занаятчиитъ) Съ вашитъ вноски може-би ще създадемъ осигуровки и за насъ.

Р. Василевъ (д. сг): По закона за общественитъ осигуровки, и занаятчиитъ, които иматъ доходъ до 50.000 л., могатъ да се застраховатъ.

Министър-председател А. Ляпчев: И така, г. г. народни представители, въ връзка съ държавнитъ финанси, ето ви две нъща, по които вие правите безогледна демагогия предъ народа. Кажете тукъ: противъ тъзи нъща ли сте? — Мълчите. Защото тукъ не може да се казва всичко, каквото се казва навънъ. И, следователно, питамъ се азъ: кой е билъ по-силенъ при тъзи избори: дали околийскиятъ началникъ или тази грозна развращающа демагогия, която си служи съ лъжи? (Продължителни ржкоплъскания отъ сговориститъ)

Г. Марковъ (з. в): Тукъ арткъ не сте искренъ.

Нъкой отъ земледѣлцитъ: Извънредни заплати сме давали на чиновниците.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Единъ принципъ има, по силата на който се спазва едно съотношение 1:3 между заплатата на най-висшия и на най-низшия чиновникъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Не Ви чухъ, г. Бешковъ отъ Долни-Джбникъ! (Смѣхъ всрѣдъ сговориститъ) Той е старъ демократъ, но се удави накрая на Дунава: въ навечерието на 9 юний стана дружбашъ.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): (Възражава нъщо).

Министър-председател А. Ляпчев: Казвай, казвай!

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Азъ не съмъ тамъ, където бѣхъ, но и Вие не сте тамъ, където бѣхте.

Министър-председател А. Ляпчев: Да, да. Азъ съмъ си тамъ. Какво искате да кажете сега?

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Искамъ да кажа, че принципъ на западната демокрация е, когато е въпросъ за чиновнически заплати, да се спазва едно съотношение 1:3 между най-голѣмата заплата и най-малката. Азъ констатирамъ, че този принципъ не се спазва отъ васъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Едно доказателство очебиюше. Ако това разбиране, което има г. Бешковъ, бихме го приложили, какви резултати ще има за разходния бюджетъ? Ако не отъ съображение на вложенъ трудъ, не отъ съображение на качеството на труда, на неговата продуктивностъ и т. н., а изхождайки отъ разбирането, че държавата е едно сиропиталище, дето могатъ да се настаняватъ всички, и че ако най-долнитъ получаватъ едно, най-горнитъ трѣбва да получаватъ непремѣнно три, ако така нагласимъ нашия бюджетъ, уважаеми господине, вие знаете ли, че тази цифра, която е сега 3.016.000.000 л. за заплати на цѣлия чиновнически персоналъ, ще отиде на 5.000.000.000 л.!

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Зависи.

Министър-председател А. Ляпчев: Какъ зависи? Вие не можете да поставите на единъ чиновникъ заплата по-малка отъ 1.260 л. на месецъ. Умножете всичко това на три!

Вие, г. Бешковъ, сте кооператоръ. Я направете справка какво получавате въ кооперацията, и какво давате на кмета, на секретаръ-бирника, па тогава критикувайте заплатитъ на държавнитъ чиновници. (Ржкоплъскания отъ сговориститъ).

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Азъ получавамъ 3.000 л. месечно, а кметътъ — 5.500 л.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. г. народни представители! Следъ тъзи разходъ, който се правятъ, за да имаме онова, което се казва държава изправена на краката си — а тя не може да се изправи на краката си, ако има персоналъ, който подава ржка — следватъ и други разходи, следватъ разходитъ за възстановяване въ най-малкъ размѣръ на онова, което войната разнебити: желѣзници, шосета и т. н. Всичко това изложи едно увеличение на държавния бюджетъ. Освенъ това, бюджетътъ трѣбваше да се нагърби и съ онова, съ което победителитъ ни натовариха. А всичко, което се плаща по държавнитъ дългове въ всевъзможни форми, гони 1½ милиарда. Така нашиятъ държавенъ бюджетъ порастна въ разходната си частъ на 6.900.000.000 л., кржгло 7.000.000.000. Претенции тъзи 7 милиарда лева по разписание, не по действителностъ, споредъ мирновременнитъ наши бюджети, взето въ съображение поскупването на предметитъ, което ще рече намаление цената на златото, ние, г. г. народни представители, имаме днесъ бюджетъ, който вамъ предлагамъ да кажете, дали е по-високъ или по-низъкъ, отколкото мирновременнитъ бюджети.

Въ всѣки случай, азъ ще ви прибавя и следното. Като имате предъ видъ, че стойността на монетата е намалена 27 пѣти, внимавайте сега въ тъзи цифри, които ще ви цитирамъ. На 100 л. златни прѣки данѣци презъ 1911 г., които сж равни на книжни лева 2.700, днесъ по бюджета имаме 1.177 книжни лева. Какво ще каже това? Днесъ прѣжитъ данѣци сж не повече отъ половината — по-малко отъ половината — на това, което сж били презъ 1911 г.

И ако направите една добра смѣтка на какво се дължи увеличението на нашия приходенъ бюджетъ, вие ще го намѣрите въ голѣмото относително увеличение на приходитъ отъ държавнитъ стопанства. Днесъ тѣ сж кржгло 2.000.000.000 л. Пресмѣтнато на процентъ, държавнитъ стопанства преди войната сж давали 16%, а сега даватъ 25%. Кажете вие: къде е увеличението?

Но има и друго едно нъщо. Държавата, която е принудена да прави голѣми разходи, не е въ положение да покрие тъзи разходи. Въ особености това е вѣрно за последнитъ години, години съ слабо производство, години, въ които, между другото, настана криза и въ търговията сж най-важния артикулъ за износъ — тютюна. Нашиятъ държавенъ бюджетъ, обаче, не само успѣ да задоволи нуждитъ на държавата, не само успѣ да посрещне онѣзи тежоби, които сж наложени отъ победителитъ, но тази година той има една особеностъ, която сама по себе си е най-блестяще доказателство за това какъ се работи.

Тя се състои въ следното. Надъ 300 милиона лева се отдѣля отъ държавнитъ приходи, за да се намалива дългътъ на държавата къмъ Народната банка, за да се увеличи капиталътъ на последната. (Ржкоплъскания отъ сговориститъ) И ако искате да бждемъ по-наясно, азъ ще ви приведа цифри. Уговори се капиталътъ на Народната банка да бжде повишенъ отъ 500.000.000 л. на 1.000.000.000 л. Споредъ това, печалбитъ отъ около 120—140 милиона лева, които държавата получава отъ Народната банка, тя ги жертвува за това увеличение на капитала. Второ. По закона отъ 1922 г. 2% отъ онова, което държавата дава за своитъ дългове къмъ Народната банка, отива за погашение на нейния дългъ. Това бѣ наложено отъ комисията по репарациитъ. 2% отъ 4½ милиарда прави 90 милиона лева. На трето мѣсто, има едно специално задължение — предвижда се разходъ отъ 150.000.000 л. за усиляване погашението на дълга на държавата къмъ Народната банка. Всичко това прави надъ 300 милиона лева спестявания по държавния бюджетъ, а това е грамадно нъщо. Защо се прави всичко това? Защото, както имахъ случай да ви кажа, първото условие за реда въ държавнитъ финанси е здравината на монетата. Тази здравина на нашия левъ, макаръ и пониженъ днесъ, нѣма да се задържи, ако Народната банка не бжде въ положение съ своитъ парични срѣдства, съ своята наличностъ и съ своитъ вземания отъ чужбина да парира всички удари на спекулацията. А спекулацията, съ стражари, както презъ 1920/1923 г., не се унищожава, а само се пооправя грабителството. Спекулацията се отстранява чрезъ възмож-

ността да се парират ударитъ на ония, които искат да си играят съ българския левъ. Нѣкои се опитаха веднага следъ поемането на управлението отъ настоящия кабинетъ, презъ януарий месецъ 1926 г. да сторятъ това. Но азъ заявихъ: нито единъ златенъ левъ въ наличностъ нѣма да оставя, докато не изгоря прѣститъ на оная рѣка, която спекулира съ лева. И достатъчни бѣха 100.000 л. златни, за да бѣде премахнатъ този шантажъ. Тѣзи хора загубиха и видѣха, че не могатъ да жертвуватъ своитѣ милионѣта, за да се борятъ съ една все таки силна банка. Нейниятъ идеалъ трѣбва да бѣде по-другъ. Сега капиталътъ на банката е 500.000.000 л., а резервитъ ѝ сѣ надъ 1 милиардъ — всичко 1 1/2 милиарда. А тѣзи две пера отъ нейния активъ трѣбва да бждатъ увеличени къмъ 3 милиарда, тѣ трѣбва да бждатъ удвоени. Така банката ще бѣде въ положение, ако щете, да събере дори тѣзи билети, съ които ние ѝ създаваме кредити, като ги държимъ въ джобовѣтѣ си, и да ги изплати по текущата цена, която тѣ иматъ днесъ. Това трѣбва да бѣде нейнъ идеалъ. И въ това направление държавата върви здраво и сигурно. Ние засилваме Народната банка. Всички злобни предсказания, че левътъ нѣма да се удържи, се провалиха. Откогато Демократическиятъ сговоръ пое управлението, откогато той каза своята тежка дума — на 2 или 12 декемврий 1923 г. — до днесъ българскиятъ левъ не е шавналъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. г. народни представители! Моята задача не е да ви правя експозе за положението на държавнитѣ финанси. Г. министърътъ на финанситѣ наскоро ще има тази възможностъ да ви запознае по-конкретно съ този въпросъ. Азъ искамъ само да ви посоча какъ се е успѣло, щото нашиятъ държавенъ бюджетъ, следъ като вече е въ положение да удовлетвори, разбира се, най-необходимитѣ нужди на държавата: да плати добре своето чиновничество, да изплати своитѣ задължения, да спестява, за да гарантира цената на своя левъ, като увеличи капитала или като се издължава къмъ Народната банка — какъ тоя бюджетъ е успѣлъ, казвамъ, за 1926/1927 г. съ една драконовска наредба, наложена отъ условията, въ които живѣемъ, да има прилизително следния резултатъ. Къмъ 15 юний — а бюджетътъ се приключва на 30 юний — редовнитѣ приходи на държавата възлизатъ на сумата 6.238.551.545 л. Редовнитѣ разходи възлизатъ на 5.616.165.890 л. При изпълнението на бюджета има реализирано едно съкращение въ разхода отъ 605 милиона лева, въпрѣки че бюджетътъ има 700 милиона лева по-малко постѣпления, отколкото предвиденитѣ. Нѣщо повече: къмъ 15 юний, а то ще рече къмъ края на бюджетното упражнение, всички постѣпления — защото има постѣпления и по извънреднитѣ бюджети — възлизатъ на 6.316.708.020 л., а всички разходи по редовния и извънредния бюджети и разни свръхсѣитни кредити възлизатъ на 6 милиарда 230 милиона лева и нѣщо; остава единъ приходъ въ повече ржгѣло отъ 86 милиона лева. Това е единъ резултатъ, полученъ съ едни мѣрки, безспорно, жестоки, които не можемъ да кажемъ, че не засѣгатъ правилното развитие на държавата. Тѣ го засѣгатъ. Но тѣ трѣбваше да се приложатъ и се приложиха. Тѣ засѣгатъ правилното развитие на държавата въ много отношения: и веществени разходи сѣ съкратени, и предприятія сѣ позакѣснѣли и т. н. Но ние трѣбваше да посрещнемъ една лоша година, ние трѣбваше да превъзмогнемъ известни мъчнотии.

Какъ ще се оправи положението?

Г. г. народни представители! Въпроситѣ отъ тази областъ сѣ много сложни и тѣ не се разрешаватъ наведнѣжъ. И за да видите доколко въпроситѣ сѣ сложни, азъ ще ви дамъ едно обяснение. На какво се дължи този приходъ въ по-малко отъ 700 милиона лева? Дължи се на това, че има около 300 милиона лева по-малко приходъ — отъ кое мислите — отъ износнитѣ мита, защото трѣбваше да улеснимъ износа на нашитѣ стоки, за да може да конкуриратъ на чуждия пазаръ. Азъ тукъ въ миналото, па и въ предшнитѣ събрания отъ 1920 г. насамъ постоянно викамъ: азъ въведохъ износнитѣ мита, но ги въведохъ за една-две години, съобразно тогавашната конюнктура, когато единъ килограмъ пшеница струваше 1.10 л. златни. Тия мита трѣбваше да се премахнатъ, но останаха. Дойде редъ ние да ги махнемъ. Намахихме ги, защото трѣбваше да се намалятъ. Но като се върви по този пътъ, чрезъ икономии, ще може, въ продължение на известно време, да се уравнивеси напълно нашиятъ бюджетъ. Обаче това не ще каже, че ние съ собственитѣ си срдѣства, при тѣзи извънредни нужди, покрай редовнитѣ, които имаме, ще можемъ да заздравимъ нашитѣ държавни финанси. Това е свръхъ човѣшкитѣ сили, освенъ при едно условие — да престанемъ да се развиваме стопански. А това ще рече да пре-

сѣшимъ източникитѣ, отъ които ще се увеличаватъ нашитѣ приходи. Това не можемъ да направимъ. Финансовото заздравяване на държавата следъ тия тежки войни, не може да бѣде окончателно, докато за възстановяването на извънреднитѣ нужди на държавата, за възстановяването на нейнитѣ стопанства, за поправянето на всичко онова, което войнитѣ развалиха, не се намѣри единъ приходъ, който, тъй като е невъзможно да се получи въ една година, да се разсрочи на 30—40 години, сир. да се направи единъ заемъ. Иначе не ще може.

Тукъ се повдига много оправдано въпросътъ: защо да не можемъ да отложимъ, да отсрочимъ, или окончателно да изоставимъ плащането на ония задължения, които победителитѣ сѣ ни наложили. Думата е за репарациитѣ. Въ нашата страна вече има лозунгъ: „Долу репарациитѣ“.

Историята на репарациитѣ, г. г. народни представители, тукъ ви се припомни. И азъ ще ви я поприпомня, за да разберемъ, какъ сѣ създадени тѣ и какъ можемъ да се надѣваме, че тѣ ще се премахнатъ. Най-напредъ, когато азъ склочихъ примиренето въ Солунъ, отъ разговоритѣ, които имахъ тамъ и отъ известни клаузи въ самия договоръ за примирение, азъ бѣхъ при убеждението, че ония, които ще намѣрятъ гостопримство въ нашата страна, за да гарантиратъ своитѣ военни цели по другитѣ фронтове, ще си платятъ онова, което е нужно за тѣхната издрѣжка. И, наистина, въ Министерството на финанситѣ, което имахъ честта да управлявамъ, следъ като се върнахъ отъ Солунъ, дойде при мене главниятъ интендантъ на източната армия, за да уредимъ, какъ да ги кредитираме въ разходитѣ имъ, нужди за издрѣжката на тѣхнитѣ войски. Обаче минаха се нѣколко дни, той пакъ дойде при мене и заплака — единъ чужденецъ формално заплака — и каза: „Je crains pour votre royaume“, азъ се боя за вашето царство. Защо? — Другъ вѣтъръ завѣялъ...

Т. Константиновъ (нац. л): Това е фалшивъ плачъ! (Възражения отъ сговориститѣ)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Оставете го. — Станало друго: веднѣжъ победителъ обезоружилъ — подчертавамъ — своитѣ прогизници, той заговори на другъ езикъ. И ние платихме не само окупационни разходи, но следъ като се каза, че ще плащатъ поправки, нареди се, тия поправки да бждатъ не само за онова, въ което е пострадалъ победителътъ, ами и за онова, което той ще даде за издрѣжката на своитѣ пенсионери, и пр., и пр., и пр. Работата се усложни. Даже г. Барухъ, делегатъ на Съединенитѣ щати, по тоя въпросъ издигналъ гласа си и издалъ още навремето специална книга, по той е билъ безпомощенъ, защото всичкитѣ договори за миръ иматъ едно голѣмо оправдание, което въ сѣщото време изяснява и тѣхната стойностъ. Голѣмото оправдание е туй, че трѣбваше, по разбиранята на победителитѣ, тѣ да взематъ всички гаранции, въ всѣко отношение, срещу победенитѣ, последнитѣ да не се отдрѣпнатъ отъ своитѣ задължения. И споредъ максимата, че като вземешъ всичко, лесно е да върнешъ нѣщо, тѣ създадоха тѣзи договори. Че това не е фраза, нѣма нужда да цитирамъ Лоидъ Джорджа, авторътъ на тѣзи договори, и неговитѣ речи, достатъчно е да ви припомнимъ пакта за мира къмъ тѣзи договори, който предшествува всѣки единъ отъ тѣхъ, дето се каза, че при съгласие на подписали договора, може да стане ревизия на самитѣ договори. Ние, г-да, трѣбва много добре да запомнимъ тази фраза — „При съгласие на всички победители“, която има едно капитално значение за компаса на нашата външна политика. И като влѣземъ въ нейната сжщина, да разберемъ, че ние, които имаме всичкитѣ основания да искаме премахването на репарационнитѣ задължения — крайното основание е, че не можемъ да платимъ — трѣбва най-добросъвестно, най-искрено, най-упорито да пестимъ у себе си, да се мжчимъ да платимъ, но да бждемъ улеснени, за да можемъ да платимъ. Азъ повтарямъ: да бждемъ улеснени, за да платимъ, и обичамъ да вървамъ, че онзи, който борави съ кредити, който е билъ търговецъ, той ще ме разбере много добре. Едно предприятие, може би, чудесно: една страна, съ отлични икономически изгледи, въ единъ даденъ моментъ, ако тя не бѣде подкрепена, ако не се намѣри нужниятъ капиталъ и нужниятъ инвентаръ, за да се засили производството, а все повече и повече се изсмукватъ нейнитѣ сили, естествено е, че тя ще се провали; тя нѣма да бѣде полезна нито за тѣзи, които работятъ и мизерствуватъ, нито ще бѣде отъ нѣкаква полза за тѣзи, които чакатъ да взематъ нѣщо отъ нея. И, споредъ това, заседнало е убеждението: разумното срдѣство е да се даде възможностъ, да се даде финансова подкрепа на ония, които дока-

жатъ, че иматъ всичкото желание да използватъ тия капитални за увеличаване на производството и по силитъ си за изплащане на своитъ задължения. Това е, г. г. народни представители, което зависи отъ наша инициатива, което може едно българско правителство да прави: да бъде открито, да бъде добросъвестно, да бъде упорито при преследването на икономитъ и въ увеличението на богатата, като има и улеснението да добие нуждитъ парични сръдства.

Азъ си спомнямъ впечатленията на кредиторитъ на тѣзи, които получаватъ репарациитъ отъ насъ. Думата ми е за впечатленията въ Съединенитъ Щати. Тѣзи впечатления сѫ следнитъ: ония държави, които сѫ представили своитъ смѣтки най-лоялно, най-искрено, сѫ най-голъма добросъвестност и които не сѫ употребявали фрази, които не сѫ държали слова и митинги, а които сѫ казали: „Заповѣдайте, ето нашето положение, провѣрете го“, тѣ сѫ печелили. Спрямо тѣхъ кредиторътъ, разумниятъ кредиторъ е билъ извънредно благосклоненъ. И когато по единъ докладъ въ Сената се е задалъ въпросътъ на докладчика: „Като направихте на тази държава такива голѣми облекчения, ако и това не може да плати“, докладчикътъ отговаря: „Ако може, не ще може да плати“. Нѣма другъ отговоръ — това е действителността. Ние въ това отношение можемъ да благодаримъ само на ония господа, които отблизко сѫ се заинтересували за нашето финансово положение, които въ едно отнositелно непродължително време сѫ могли да констатира въ всичкитъ тия условия, за които ви спомнахъ, да констатира нашата немощ и които по тѣхно разбиране даватъ надежди, че трѣбва нашата държава да бъде подпомогната, както всички други сѫ били подпомогнати, защото само една е България, която не е намѣрила чужда подкрепа, при невъзможността да има своя, за да може да възстанови шо-годе своитъ икономически сили отъ преди войнитъ.

Нашето стопанско положение. То, г. г. народни представители, има само едно качество, поради особена структура, която има нашата икономика — това е издръжливостта му — други качества, за жалост, нѣма — въ смисълъ, че нашето стопанство по причини, които нѣма защо да изброявамъ, е още примитивно съ малки изключения, то е въ началото на своя икономически развой. Ние преди 50 години се откъснахме отъ една държава, която въ продължение на столѣтия като че ли държавна нужда имаше да унищожава спестяванията, богатствата, да затова производството, да спѣва всѣкакви инициативи. Никога азъ нѣма да забравя какъ турската държава поправяше грѣшкитъ на управлението си. Нейнитъ данѣци, установени отъ свещеното писание на Мохамеда, или пъкъ възприети отъ византийската държава отъ преди стотици години, стоеха неподвижни. Икономическиятъ животъ се развиваше и ако нѣкой нѣкъде успѣше да придобие нѣкакви богатства, веднага се прѣскаше слухътъ, мѣлвата, че, напр., Кантакунинъ въ Анхиало, като е продавалъ солта толкова години, е получилъ такива богатства, и за удовлетворение на народа трѣбва да се обеси на вратата на къщата си, като на другата половина на вратата се обеси една свиня. И като цитирамъ този фактъ, азъ си спомнямъ това, което стана презъ „блаженочивия“ дружбашки режимъ у насъ. (Оживление) Съ тази система се получава само единъ резултатъ. Той е разорението на всѣкакво стопанство, той е задържането въ едно примитивно състояние, защото всѣки, който спечели нѣщо повече, ако може да спечели, той ще си отиде, а онзи, който нѣма да си отиде, нищо не може да предприеме, затуй защото го чака тази участъ. Днесъ, слава Богу, нѣма уменъ социалистъ, който да бъде противъ капитала, а има недорасли фанатици, па и простаци, които сѫ противъ богатствата...

Нѣкой отъ лѣвицата: При все това, тогава държавата бѣше по-добре.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля. — ... които искатъ да ги унищожаватъ. Е добре, ние излѣзохме изъ ноктитъ на тая режимъ — знаете въ какво положение. Преди всичко, нашитъ полета бѣха грозни, дървета нѣмаше, където гаргитъ да застанатъ. Азъ си спомнямъ хора внимателни, наблюдателни, като бащата на г. Молдова, да ми разказватъ за Софийското поле, че като сѫ дошли тукъ презъ 1878 и 1879 г., не сѫ могли да видятъ нито едно дръвче.

С. Савовъ (д. сг.): Населението на с. Поликраище преди освобождението е било обложено съ 9.000 асчета данѣкъ и, понеже не е могло да ги плати, е избѣгало.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Трѣбваше всичко да се насажда и въ всѣко направление нѣкакви придобивки да се намѣрятъ. Каквото и да е грозно, незадоволително нашето стопанско положение днесъ, ако ние искаме да погледнемъ назадъ съ онзи успѣхъ, който е направенъ, ще видимъ, че той е грамаденъ. Достатъчно е да ви видя тукъ, хора отъ селото, съ това образование, което, въ всѣки случай, имате, да не говоримъ пъкъ за претенциитъ, които превишаватъ. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

А. Радоловъ (з. в.): Не сѫ по-голъми отъ претенциитъ на вашитъ хора.

Г. Марковъ (з. в.): Излѣзе отъ релситъ. Нейсе.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Казахъ, нашето селско стопанство не е снабдено, не е било никога снабдено съ ония инвентари на техниката, за да можемъ ние да чакаме бързи, голѣми резултати. Нѣщо повече, самитъ ние не сме още — нека употребя лошия терминъ — придадени къмъ инвентара, къмъ машината, за да можемъ да я използваме, нито сръдства имаме за това. Ние не можемъ бързо нѣкакси да създадемъ богатства: нито инвентаръ имаме, нито капиталъ имаме, и да признаемъ, въ много и много отношения нито умение имаме. Но имаме издръжливостъ. Въ какво е тя? Тя е въ това, че при здравия климатъ, при чистата вода може нашиятъ стомахъ да се задоволява съ каквото намѣри и доколкото намѣри.

Д. Гичевъ (з. в.): И все пакъ въ България има най-много туберкулозни.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ казвамъ мизерията, друго не казвамъ, г. Гичевъ. Това е издръжливостъ. Ако това нѣщо е похвално, не зная тогава какъвъ смисълъ има напредѣтътъ. Но ние, и така поставени, крѣтаме да можемъ да се издължимъ и вършимъ чудеса по издълженията си, доколкото можемъ, защото друго не ни остава.

Вѣрно е, че въ нашата икономическа структура войнитъ на първо време нѣмаха ония голѣми разрушителни резултати, както въ индустриалнитъ страни, но все пакъ, ако нѣмаха тия разрушителни резултати, то налице е, че ние можемъ да имаме онова бързо засилване, за което ни говорѣше почитаемиятъ професоръ г. Данаиловъ съ онова, което е сподѣлил въ свѣтовната стопанска конференция.

Какво трѣбва да направимъ. Все трѣбва да направимъ нѣщичко. Въ какво може да се изрази то?

Нашето, замедѣлие. Доколкото има възможностъ отъ държавния бюджетъ, прѣко отъ редовнитъ приходи и особено отъ косвенитъ, не като косвени данѣци, но отъ разни врѣжнини съ специално назначение отъ фондоветъ, прави се нѣщо, и отъ две три години насамъ администрацията се е завзела да направи нѣщо, действително, споредъ мене, съ близки резултати — да подобри семето въ тази страна. Знаете цѣлния въпросъ — нѣма защо да го развивамъ. Но, ако тия образцови стопанства, които се създаватъ, не могатъ да намѣрятъ кредити отъ държавата, тѣхното значение ще бъде безрезультатно, ако онѣзи, които ще трѣбва да купятъ семето, нѣматъ нуждитъ сръдства или не могатъ да намѣрятъ нуждитъ суми, за да могатъ да ги използватъ. Въпросътъ е следователно до кредита, до капитала.

Най-важниятъ отрасълъ отъ нашето стопанство, земледѣлието, днесъ се намира въ крайна безпомощностъ, поради невъзможността да се задоволятъ неговитъ нужди за относително модернизиране, за една стѣпка напредъ къмъ модернизиране. Но, г-да, недейте смѣта, че това ви дава право за демагогия. Защото даннитъ говорятъ, че пакъ нашето земледѣлско стопанство има най-голъмъ кредитъ въ тази държава отъ всички други отрасли на народното стопанство. Всичкиятъ кредитъ, който се дава на земледѣлското стопанство отъ държавни банки, отъ частни банки и отъ всевъзможни други спестовни сдружавания, възлиза на 3.100.000.000 л.

Г. Марковъ (з. в.): Изразете го въ процентъ, за да видимъ колко е.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Чакайте. Азъ ви казахъ, че 3.100.000.000 л. е кредитътъ на земледѣлското стопанство. Вие, г. Марковъ, сте непоправимъ демагогъ. Вашиятъ манталитетъ е интересенъ. Азъ ви казахъ, че за земледѣлското стопанство нѣма достатъчно кредитъ, но ви казвамъ същевременно да не се смѣтне това мотивъ за де-

магогия, че другите отрасли имат, а то няма. То има най-много кредит — 3.100.000.000 л.

Г. Марков (з. в.): Ние искаме това да се изясни. Отъ где сте взели това?

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ ще Ви кажа отъ къде съмъ го взелъ. Тукъ сж изчислени кредитите не само отъ държавните банки: Народната, Кооперативната, Земледѣлската, популярните и пр., а и кредитите отъ частните банки. На второ мѣсто иде търговията съ своя силенъ оборотъ — тя има използванъ кредитъ отъ 2.764.000.000 л.; на трето мѣсто иде индустрията съ кредитъ 925.000.000 л.; на четвърто мѣсто идатъ занаятите съ кредитъ 725.000.000 л.; на последно мѣсто идватъ „разни“ съ кредитъ 575.000.000 л. Питате-ме, отъ къде съмъ взелъ това. Взелъ съмъ го отъ „Списанието на икономическото дружество“, последната му книжка, гдето има цѣли статии по всички въпроси, които ви занимаватъ, и специално въ случая статията на г. Бочевъ, който си е задалъ единъ ко-лосаленъ трудъ да изучи всички баланси и разпредѣлението на кредитите по банки, дружества и т. н. И азъ вървамъ нему, защото той се ръководи въ случая отъ истината, а не отъ партизанлъкъ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Щомъ това не е издание на „Земледѣлско знаме“, той не го е челъ!

Г. Марковъ (з. в.): Нѣма споръ за данните, а да се изразятъ въ проценти.

Министър-председател А. Ляпчев: Нашето нещастие е общо, защото за всичките тѣзи области на нашите стопанства най-напредъ за земледѣлието тия кредити сж малко. Какво сж три милиарда лева? Това сж приблизително 100 и нѣколко милиона златни лева. Преди войните капиталътъ на Земледѣлската банка възлизаше приблизително на 90 милиона лева, а сега е увеличенъ формално, заедно съ елеваторите...

Министър Д. Христовъ: Тѣ сж 160 милиона лева.

Министър-председател А. Ляпчев: ... на 500 милиона лева, което прави 20 милиона лева златни.

Този ли е всичкитъ кредитъ въ нашата държава? Не, всичкитъ кредитъ на нашата държава достига почетната цифра 15.620.000.000 л., отъ които като се спадне една цифра отъ 1.577.000.000 л. отъ една банка въ друга, оставатъ кръгло 14 милиарда. Но отъ тѣзи 14 милиарда, г-да, близо 6 милиарда дължатъ държавните и обществените учреждения — значи 40%.

Въ свръзка съ това много основателно тука е изнесенъ единъ фактъ, който трѣбва добре да го разберемъ и за който държавниците и народните представители трѣбва да държатъ добра смѣтка. Той е, че ако не всички кредити, то въ голѣмъ размѣръ тѣ текатъ по единъ или другъ начинъ отъ държавните учреждения. И се създава едно разбиране, че държавата трѣбва да дава кредити — едно лошо разбиране, г-да. Азъ не съмъ за това, държавата да не дава кредити. Но тежко и горко на една страна, която остане да се надѣва изключително на държавните спестявания, добити било чрезъ данѣци, било чрезъ разни фондове. Напр. фондътъ „Обществени осигуровки“ е достигналъ 80 милиона лева, обаче отъ него сж дадени заеми за туй, за туй, за туй. Отъ другъ фондъ се даватъ заеми за друго. Народната банка, която издава банкноти, дава заеми за друго и т. н. Това е една голѣма злина, защото привиква всички ни държавата да дава. Така държавата нѣма да отиде далечъ. Ние трѣбва да свикнемъ организираната частна инициатива да почне да прибира и да задържа създадените богатства. И понеже ние сме една малка страна, бедна страна, закъснѣла страна, естествено е, че трѣбва да си служимъ и съ чужди срѣдства. Въ тѣзи 14 милиарда лева, безспорно, има много чужди капитали. Но намъ ни трѣбватъ още. Азъ си спомнямъ каква бѣше политиката на Съединените щати, които днесъ като-че-ли не знаятъ какво да правятъ съ тѣхното злато, каква бѣше тѣхната политика следъ жестоката война на разединение отъ 1866 г. Тамъ се водѣ, г-да, една война, която идва веднага следъ Свѣтовната война по своята колосалностъ на жертвите и на опропастените богатства. Наполеоновите войни бледнѣятъ предъ нея по опропастените богатства. И Съединените щати тогава задължѣха, много задължѣха на Европа, но не спрѣха засилването на своето производство съ чуждъ капиталъ. Тѣ съумѣха да използватъ както техниката, така и капитала на стара Европа,

и преди Европейската война да достигнатъ до едно положение на надмощие надъ Европа, а днесъ, следъ войната, да измѣстятъ и центъра на богатствата отъ Европа въ Америка. Давамъ ви тоя примѣръ, за да ви посоча, че въ случая привлечането на чуждия капиталъ у насъ, когато той се използва разумно, е не само оправдано, а е и наложително. Нашето стопанство ще трѣбва да се замogne съ чужди капитали. Какъ и по кой начинъ ще се привлѣкатъ чужди капитали? Правителството, г-да, има предъ видъ този въпросъ. И ако то закъснѣва, въпрѣки крещящите нужди, то това се дължи на обстоятелството, че правителството иска да подобри условията, които му се предлагатъ. Но че е една нужда привлечането на чужди капитали у насъ, и че тя въ края на крайщата трѣбва да бѣде задоволена и че за това се работи — това е фактъ.

Въ свръзка съ туй, което тукъ обяснявамъ, азъ не мога да не обърна вниманието на една много кратка статия въ сѣщото списание на Икономическото дружество отъ белгийския консулъ въ Русе, г. Лѣо Гренъ. Той, следъ едно дълго проучване на нашите статистики за вноса и износа, по валути и по индекси, идва до заключението, че българската държава отъ 1886 до 1915 г. е имала срѣденъ годишенъ дефицитъ 1.800.000 златни лева въ платежния си балансъ, въ търговския си балансъ — значи повече внася, по-малко изнася. Той казва, че за последните седемъ години — отъ 1920 г. до 1926 г. — този дефицитъ е 5¹/₂ милиарда книжни лева, значи срѣдно годишно надъ 32 милиона лева златни. Най-голѣмъ е билъ дефицитътъ въ 1925 г. — 59 милиона лева златни, когато трѣбваше да внасяме и храни и брашна, за да се доизхрани земледѣлска България. И така, казва той, вижда се, че дефицитътъ на търговския ни балансъ се увеличава за единъ периодъ отъ 20 години отъ 1 милионъ 800 хиляди на 59 милиона лева златни годишно, което ще рече 32 пѣти повече. Той не скрива, че държавниятъ бюджетъ не отговаря на силите на страната и че ни тежатъ репарационните дългове. Сумитъ, платени по репарации и за друго, той ги изчислява на 3 милиарда 300 милиона книжни лева, по официалните държавни смѣтки. И заключението му е, че това бедствено положение на страната, която не е безъ известни ресурси, не може да се подобри, безъ да се усили нейното производство, а усиляването на нейното производство може да стане, покрай другото, и съ чужди капитали.

Това състояние на нашето производство, разбира се, има едно силно отражение върху камбиото, върху положението на нашата Народна банка. Азъ ще си позволя да ви дамъ една-две цифри, за да видите какъ стой този въпросъ.

До 1925 г. ние почти сме били въ дефицити; 1926 г. прави едно малко изключение досежно вноса и износа, благодарение на което ние оставаме съ единъ задължения около 350 милиона лева по чужди девизи. Обаче тукъ е голѣмиятъ смисълъ на заема за бѣжанците. Сумитъ, които сж изтеглени отъ него, сж относително малки. Макаръ всичките суми да сж въ разположение на българската държава въ злато, сумитъ, които се превръщатъ въ левове, сж малко. Но фактътъ, че този заемъ е задъ гърба на българската държава, дава една морална сила за подкрепа на нашия книженъ левъ. А това е отъ грамадно значение. Съ прилагането на плановите за настаняването на бѣжанците, постѣпленията отъ този заемъ ще се увеличаватъ въ геометрическа прогресия. Това се знае и то ще бѣде фактъ. Този заемъ е отъ грамадно значение за нашето финансово заздравяване, за нашето стопанско възстановяване. Той е отъ грамадно значение затуй, защото тѣзи, които сж решили да даватъ пари на България — единъ тежко обложенъ длъжникъ — иматъ гаранцията, по единъ или другъ начинъ, че ще си получатъ обратно това, което даватъ. Този заемъ е отъ грамадно значение, защото въ голѣмите финансови тържища българската ценна книга доби известностъ и защото, ако до преди една година ние търсѣхме и не знаехме къде да се обърнемъ, за да се разговоримъ по паричните финансови въпроси, днесъ, мога да отбележа, че тѣзи, които иматъ стока за продаване, макаръ и злато, по силата на принципа, че продавачътъ трѣбва да търси своя купувачъ, идватъ при насъ. Това е единъ фактъ, който говори много, но който, за да бѣде използванъ разумно, искатъ се още условия. Азъ казахъ, че единъ отъ тѣхъ сж въ свръзка съ нашите държавни финансии, а другитъ сж въ свръзка съ нашия поминѣкъ, съ нашия общественъ животъ, съ мира въ собствената ни страна.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя А. Христовъ)

Почтениятъ проф. Мишайковъ ни обърна внимание на онази криза, която съществува въ европейската култура

и която се отразява много силно върху нашата култура. Подъ тази криза той разбира ония учения, които сж създали менталитетъ, че трѣбва да се вземе отъ нѣкъде, безъ да се държи смѣтка, че като почне да се взема, всичко се бързо доизяжда. Тия учения иматъ тоя недостатѣкъ, когато отиватъ до маситѣ, че забравятъ, какво всѣки добивъ отъ каквото и да е предприятие, за да бѣде истински, реаленъ, той не трѣбва да бѣде цѣлнѣтъ консомиратъ, трѣбва известна частъ отъ него да бѣде спестена, за да се поднови, за да се увеличи самото предприятие; иначе нѣма икономически напредѣкъ. Поради семплистическитѣ умове долу — нѣмаме право да обвиняваме тия хора долу — се създава този менталитетъ, че туй, което се произвежда въ една година, всичкото обезателно трѣбва да се изяде. И тогава де ще бждемъ? Въ положението на Адамъ и Ева. И когато днесъ хората казватъ, че се застрашава цивилизацията на Европа, за мене тя не е застрашена отъ болшевизма, а е застрашена отъ други. Не се застрашава Европа отъ тѣзи, които изяждатъ; Европа е застрашена отъ тѣзи, които трупатъ богатства и създаватъ предприятия, думата ми е за Индия, думата ми е за Япония, думата ми е за Китай, ако утре ее омиротвори. Ние по една нещастна съдба започваме нашия политически животъ въ едни епохи на регресъ, чрезъ едни култури, които сж кѣмъ своята провала. Златниятъ вѣкъ на Симеона бѣше въ едно време, когато презъ всѣко десетилѣтие можеше да се отбележи, че всичко, каквото е било създадено нѣкога въ Византия, вървѣше кѣмъ едно вулгаризиране, кѣмъ една развала. И затуй ние ще забележимъ, че колкото по-стари сж нашитѣ паметници, било черкви, било дворци, толкозъ тѣ сж по-величествени, а колкото вървимъ напредъ, толкозъ тѣ сж по-нищожни. Причината на това е, че ние сме дошли въ стѣлкновение съ византийската култура въ едно време, когато тя е била въ упадѣкъ. Ще се оправдае ли този пессимизмъ, който обладава г. Мишайкова, че ние, като издѣнка на европейската култура, която е днесъ въ такава голѣма криза, ще трѣбва да понесемъ сжщата участъ, която ще понесе Европа? Въ историята, г-да, не е отбѣлезано онова, което ние сме привикнали да дрънкаме за завоеванията на Чингизъ-ханъ и на тогосъ и на оногосъ. Въ историята се разправя, че тѣ сж били носители на една отнositелно по-добра организация, на една по-висока култура и затуй сж завладѣвали другитѣ страни, каквото днесъ правятъ европейцитѣ въ черния материкъ, и нѣкога въ червения, а колкото за жълтия материкъ, изглежда, че тамъ лоджитѣ ще се спратъ на брѣговетѣ. Не е безъ значение, че ние, единъ младъ народъ, попаднахме въ съприкосновение съ свѣта, когато той се раздрусъ, когато се създаде този менталитетъ. Безспорно, всѣки българинъ, отъ каквото и да е произходъ, като отиде въ чужбина, той ще намѣри отворени вратитѣ само на ония, които отчасти приличатъ на него. Думата ми е за студентитѣ. Съ кого се срѣщатъ тѣ тамъ? Тѣ се срѣщатъ съ ония като тѣхъ, които, ако не ядатъ чesънь и черенъ хлѣбъ, то поне се задоволяватъ съ малко вурстъ и една чаша бира. И, естествено, че въ тѣзи срѣди студентѣтъ трѣбва да има едно силно въздействие върху себе си, за да може да не се увлича отъ тоя порой, въ който той попада. На това не малко се дължи, део нашитѣ студенти, които отидатъ въ Европа съ своитѣ слаби срѣдства, съ своята слаба култура, малко могатъ да си отворятъ очитѣ да виждатъ по-нашироко. Въ особености страдатъ отъ това ония студенти, които не сж специалисти по икономическитѣ въпроси. Тѣзи, които изучаватъ икономическитѣ и правни въпроси, тѣ се освобождаватъ отъ този менталитетъ, но ония, които странично се занимаватъ съ тия въпроси, като обикновени граждани, инженери, лѣкари и т. н., тѣ попадатъ въ голѣмъ процентъ въ пороя. И какво се получава? Получава се едно отражение за нашата страна много печално.

Ние критикуваме грѣшкитѣ на нашата държава. Г. г. народни представители! Управление безъ грѣшки нѣма. За повечето държави днесъ може-би да има значение съветѣтъ на Окстенщерна, шведски държавникъ отъ края на XVII-то столѣтие, който е казалъ на сина си: „Идете да видите колко неумѣло се управляватъ държавитѣ“. Това е вѣрно — мѣчно се управляватъ държавитѣ. Нашата държава имаше нѣколко ценни особености спрямо нашитѣ съседи. Нашата държава имаше едни държавници съ голѣми страсти, но съ една безгранична любовъ кѣмъ отечеството, на която може-би се дължеха тѣзи страсти. Може да се посочи като единъ примѣръ това, което можа да се направи, което можа да се постигне въ периода отъ 30-тѣ години преди войнитѣ. Колосално е това, което е постигнала българската държава съ срѣдствата, съ които е разполагала. Вие нѣма да намѣрите нито единъ войникъ нѣйде, който по-евтино да е издържанъ; вие нѣма да намѣрите нийде

нито единъ чиновникъ, който по-малко да е струвалъ на държавата. Вие мѣчно ще намѣрите дори една администрация, особено едно правосѣдие, като у насъ. Вие мѣчно ще срещнете въ нови държави този подеъмъ на предприемчивостъ, както у насъ — почти всички наши желѣзници да бждатъ построени отъ български предприемачи. Това сж колосални работи. Всичкото това можа да се постигне, но тежки задачи се сложиха на българската държава. Въпроситѣ, които ней й остави 1878-та година, бѣха въпроси, които мѣчно биха се решили и отъ велики държави, а камо ли отъ единъ малѣкъ народъ въ условията, при които той бѣше поставенъ. Това е то една истина. И въ тѣзи неудачни, ако има грѣшка отъ страна на управлението и на правителствата, питамъ се азъ, ние контролоритѣ, ние водители на обществени течения, на партии, съзнали ли сме своята грѣшка? Азъ въ този случай на подробности се не спирамъ. Припомнямъ ви само събитията отъ 1914 г. насамъ. Кому се дължи това, че при управника, който въ първитѣ избори нѣмаше болшинство, който при вторитѣ избори знаете какъ го получи, когато насреща му имаше една сила грамадна не отъ гласове — ще говоря и за тѣхъ — ами отъ депутати, последнитѣ не се показяха обединени въ своята мисль? На какво се дължи това? Това бѣше резултатъ на едно сектанство, което много малко е останало, доколкото азъ мога да го констатирамъ. Това сектанство се дължеше на следното. Вследствие менталитета, добитъ отъ тази криза въ западна Европа, държавата се счита за врагъ; въ плусъ за българската душа, до вчера робска, държавата по начало е единъ пакостникъ, ней и трѣбва да се пакости, отъ нея нищо добро не може да се очаква. И непремѣнно всѣки единъ възпитава българския народъ точно споредъ тая програма и докато този народъ не усвои точно програмата, която нѣкой мѣдрецъ е изписалъ нѣкоя вечеръ, нѣма да бѣде тая партия годна за политически моментъ отъ сѣдбоносно значение за държавата. Да, има нѣкои, които казватъ, и тукъ го изнесоха отъ трибуната: „Ама ние сме общодѣлци, ние имаме заслугата преди всичко, че се откъснахме отъ този менталитетъ много по-рано, не даже отколкото единъ Ленинъ, който отпосле дойде, ами по-рано и отъ единъ Жоресъ, въ смисълъ да сближимъ селото и града, наемния работникъ съ земледѣлца; ние имаме тая заслуга, че тѣзи непроевѣтени маси долу ги приучваме кѣмъ редъ, дисциплина, кѣмъ искания, които по редовенъ, по законенъ пѣтъ да бждатъ удовлетворявани и пр. и пр., вмѣсто да застрашаватъ държавата“ и т. н.

Г-да! Азъ не отричамъ, че една смислена работническа партия, каквато и титла да носи, на наемнитѣ работници, може да има голѣми заслуги. Но я да погледнемъ ние на нашата действителностъ. Когато тѣзи увлѣчения се насаждаха у насъ — вземете статистикитѣ и ще видите това — нашето наемно работничество не надминаваше 10, максимумъ 15 хиляди човѣка, и то прѣснато знаете какъ. И не бѣше това, което оставаше въ главитѣ на наемното работничество; оставаше другото, което доведе работитѣ до тамъ, щото днесъ общодѣлцитѣ да не могатъ да се срещнатъ съ тѣснитѣ.

Я. Сажзовъ (с. д): Както Вие съ г. Малинова.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, между мене и г. Малинова и въ тая минута не е сложена борбата на почвата на тази страсть, на тази вражда и на това сектанство, както е между васъ. Не. (Продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Между мене и г. Малинова може да има едно недоразумение, едно друго разбиране на въпроситѣ въ момента, но нѣма единъ . . .

И. Януловъ (с. д): Принципиална разлика нѣма.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: . . . принципъ, който насъ може да ни така противопостави, както васъ. Г. Малиновъ еднакво съ мене е бичуванъ отъ тѣзи, които ненавиждатъ васъ — може-би повече.

П. Анастасовъ (с. д): Подайте си ржка тогава.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И той напр. за-вчера въ своя вестникъ много доблестно казва: „Вие, г. г. комунисти, или каквито и да сте, защо не протестирате противъ онова, което става въ Русия; защо не се откажете отъ всичкитѣ жестокости тамъ, а тукъ ни връзвате въ България и изъ прѣститѣ си изсмуквате работи и т. н. или гдето ги има, и тѣхъ да ги осѣдимъ, но дайте да осѣдимъ и онова, което е очебиешо и жестоко въ Русия“.

Министъръ В. Молловъ: И е признато официално.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И е признато официално — разбира се.

И тъй проповѣдитъ на тази западноевропейска култура, която се нарече, че е въ криза, дадохъ отрицателни резултати. Тѣзи резултати се засилиха поради лошото образование. Азъ тукъ дължа едно обяснение. Сподѣлямъ мисълта, че трѣбва да бѣде завършено образованието за обикновения гражданинъ. То трѣбва да бѣде отъ 6 или отъ 7 години, но то да си бѣде образование за обикновения гражданинъ, задължително общо образование, съ огледъ на неговитѣ нужди, да се научи да чете, да пише, да смѣта и т. н. А другитѣ училища, хуманитарнитѣ, да започватъ отъ първи класъ въ гимназията, а не отъ прогимназията. Така работа не е нова, по нея въ 1901 г. има законопроектъ на покойния Петко Каравеловъ. Азъ се върнахъ презъ ноемврий 1908 г. отъ Цариградъ и намѣрихъ единъ законопроектъ внесенъ въ Камарата. Той е на нашитѣ професори — да ме извинятъ за думата — по-скоро на нашитѣ учители, отколкото на професоритѣ, на учебния съветъ, ако се не лъжа, както го наричатъ, който въведе днешната система на образование. Тя е: до четвърто отдѣление, общо образование. Обаче, вмѣсто ония, които искатъ да следватъ гимназия, направо отъ отдѣленията да се отдѣлятъ и да учатъ въ гимназии, идватъ другитѣ три години, недостатъчни да се създаде едно момче за живота, които вмѣсто да бѣдатъ частъ отъ общото, сж отдѣлени въ прогимназии, т. е. цѣлата маса наша учаща се младежъ е задължена да се учи 7 години. Но отъ тия седемъ години четиритѣ години ще се употребятъ за четмо и писмо, а тритѣ години ще ги употребятъ за подготовка на всички тѣзи, които отъ прогимназията могатъ да отидатъ по-нататъкъ въ гимназията. Безспорно, тукъ има една погрѣшка. Обаче, г-да, азъ не намирамъ, че този дефектъ е тъй голѣмъ, както се представя на пръвъ погледъ. И ето защо. Защото дали образованието въ гимназията да започва отъ първи класъ — значи веднага следъ четвърто отдѣление — или дали да бѣде тъй както е разпредѣлено сега — това зависи въ голѣмъ размѣръ отъ това какъ ученицитѣ ще се подготвятъ, за да минатъ въ гимназията. Зная, че сега има единъ изпитъ отъ прогимназията за въ гимназията. Но искрено казано, съ огледъ на онова, което изнесе г. Мишайковъ, все има нѣщо, което по тази система на основно образование отъ четри отдѣления и прогимназия отъ три класа, тласка всички къмъ срѣдното, къмъ хуманитарното образование, вмѣсто да дава възможностъ на грамадно, грамадно число да добиятъ едно общо и завършено образование, които и безъ туй ще останатъ да се занимаватъ съ своитѣ занятия. Обаче азъ, който трѣбваше да приготвя законопроектъ за това, за което се говори, че сме много закъснѣли, за професионалното образование — законопроектътъ е още отъ 1908/1909 г. — азъ взехъ за основа създаденото вече по Министерството на народното просвѣта — прогимназията. Но и сега повтарямъ, колкото и да е вѣренъ фактътъ, който изнесе г. Мишайковъ, че професионалното образование у насъ е много назадъ спрямо хуманитарното — пкъто да е хуманитарно, но да го наречемъ хуманитарно — колкото и числата, които той даде да сж поразителни, че въ Германия напр., ако се не лъжа, 4 пкти повече има свършили специални професионални училища, отколкото гимназии и университети, това за нашитѣ условия, г-да, не е точно така. Преди всичко затуй, защото и въ самата Германия е доказано, че професионалното образование дава резултати въ ония професии, които сжществуватъ въ дадена страна. Второ, защото разходитѣ за професионалнитѣ училища сж грамадни и този е, може-би, най-мжчиятъ въпросъ. Но най-после детето нѣма да се научи да ходи докато не пада; и ние нѣма да създадемъ професионално образование докато не правимъ разходи по-голѣми отколкото, понеже въ страната нѣма известни професии, прѣко ще бѣдатъ използвани знанията, които се даватъ въ професионалнитѣ училища. Но разходитѣ сж грамадни. Въ днешния бюджетъ, въ законитѣ за професионалното образование и пр. има предвиждания за много и много професионални училища. Но, г. г. народни представители, това за да бѣде полезно, е свързано съ колосални разходи. Сега фактътъ, който изнесе г. Мишайковъ въ всѣки случай е фактътъ, че ние нѣмаме интелигенция за селото, ами имаме интелигенция за градскитѣ улици. Тѣй я приготвяме — това е вѣрно. Какво да се прави? Тя дава известни резултати отрицателни по много още други причини. Азъ се мжча въ известно направление поне да имъ се открие работа. Всѣки ще каже, че всичкитѣ тѣ се приготвяватъ споредъ училищата — гимназии, университети и пр. — за държавни служби. Преди всичко държавнитѣ служби сж много малко

спрямо претендентитѣ, макаръ, трѣбва тоже да разберемъ, че на държавнитѣ служби цензованитѣ хора относително сж още несвършени — има много тамъ да се поправи. Но не само нашата страна, много страни сж преживѣвали тия кризи. Какъ ще се отстранятъ тия кризи? Една добра инициатива, която трѣбва да служи за примѣръ и въ други области, е създадена чрезъ вотиранитѣ презъ последнитѣ години разпореждания въ закона за народната просвѣта, що се отнася не само до числото на гимназиитѣ, а що се отнася специално до числото на педагогическитѣ училища. Тамъ е важна за мене идеята, че ония училища, които даватъ образование специално за държавнитѣ служби, тѣ трѣбва да приематъ единъ опредѣленъ контингентъ ученици съ единъ малъкъ плюсъ за резерва. Въ Франция всичкитѣ ония училища, въ които се приготвяватъ хора специално за държавата, като ветеринари и т. н., сж затворени училища. Па и самото население, поради традициитѣ на семействата, си е създадо единъ навикъ, който се отразява така, че голѣмъ излишѣкъ на интелигенти нѣма. Това е, безспорно, вътрешна здравина на нацията.

Ние сме единъ народъ съ много бързо развитие, единъ народъ, който стои на първо мѣсто между народитѣ, които бързо се размножаватъ. Отъ всички народи въ свѣта, българскитѣ народъ най-много се увеличава, не защото българскитѣ майки най-много раждатъ, а и защото у насъ относително роденитѣ се запазватъ. Ако се не лъжа, естествениятъ прирѣстъ на нашето население е 1.8%.

Друго. Ние съ нашата образователна система вървимъ много бързо. Но мене не ме е много страхъ отъ това. Не ме е страхъ, затуй защото въ края на крайщата всичко това ще прекипи, ще се урегулира. Но все пакъ дългъ е на държавата да бѣде внимателна и по този въпросъ, и тамъ, дето може, да поставя нуждитѣ спирачки.

Но съ това не се свършва нашата криза. Тя е и въ нашия политически и общественъ животъ. Ако ние имаме щастието съ освободението си да се слобиемъ съ едни учреждения за времето си образцови, по-добри, отколкото въ Русия ги е имало; ако ние имаме щастието, въ различие отъ други съседни намъ държави, да имаме една държавна властъ съ престижъ, създадена отъ една велика държава, вмѣсто една държавна властъ, създадена отъ войводи, както въ други съседни намъ държави; ако ние можемъ да кажемъ, че имаме една войска на дългъ, когато другитѣ държави иматъ само войници — колкото ще да сж храбри — ние едновременно съ това добихме и едни свободи, които отъ национално честолюбие трѣбваше да охарактеризираме като резултатъ не на фактическата сила, но на идеи. И затуй ние си създадохме легендарни герои, безспорно, съ голѣми заслуги за миналото и за бъдещето.

Но ако вие, отъ културна гледна точка, проучите добре влиянието, което тия легендарни герои сж указали върху нашата младежъ, недейте, г-да, прикрива истината! Вие трѣбва да признаете, че тѣ сж герои, но не сж възпитатели, не сж труженици за една мирна култура. Това е единъ сериозенъ въпросъ. Ние всички споримъ: чий е Ботевъ. Едни харесватъ у него това, дето той е чупилъ каситѣ и затова го смѣтатъ свой. Други намиратъ, че е ималъ единъ художественъ езикъ, че е написалъ нѣколко великолепни стихотворения, и затова казватъ: той е нашъ! Трети пкъ, и всички заедно съ тѣхъ, казватъ, че той е умрѣлъ за България и, следователно, той е на всички ни.

Безспорно, героитѣ иматъ своитѣ заслуги, обаче колкото по-малко герои има една нация — това е доказано — толкова по-здравъ, по-сигуренъ напредѣкъ има тя. Защото героитѣ се явяватъ тамъ, където между личността и масата има грамадна разлика, има голѣма бездна, която ги дѣли. Дето има роби, човѣкъ може да бѣде герой, защото може да умре за отечеството, но дето има свободни граждани, тамъ той не може да бѣде герой само затуй, че е умрѣлъ за отечеството. Стопти хиляди български синове загинаха по бойнитѣ полета по дългъ! Това ние забравяме. „Но примѣрътъ?“ — Да, той е добъръ. Обаче истината е, че нашата нация, съ своитѣ герои — каквито и колкото и да сж тѣ, поклонъ предъ тѣхнитѣ заслуги — нѣма да отиде далечъ, ако се ограничи съ подвизитѣ и примѣритѣ на тия герои презъ 1866 г., или 1876 г. Съ хъшовски животъ държавата не може да напредне. Това сж горки истини, които азъ дължа да кажа, макаръ че се покланямъ предъ заслугитѣ на тия хора и предъ тѣхнитѣ примѣри.

Г. г. народни представители! Нашиятъ политически животъ, нашитѣ политически борби иматъ положителни и отрицателни страни. Положителнитѣ страни се състоятъ въ това, че нашата нация днесъ, следъ 50-годишенъ свободенъ животъ, може да се похвали съ своето съзнание за

Народно събрание, за общинско управление, за държава. Това, което днес имаме, то е много нѣщо. Но при все това, поради голѣмата бързина, съ която се създаваше всичко това, има и отрицателни страни. Тия отрицателни страни азъ не мога да ги скрия. Тѣ сѣ въ следущето.

Покрай ония господа, които се смѣтаха призвани да водятъ борбата за една или друга идея, наслои се единъ пластъ на първо време отъ слушатели, после отъ сътрудници, а най-после отъ самостоятелни единици. Тоя пластъ отъ слабокултурни хора, като слушаше дори държавника въ нѣкоя кръчма да му държи речи за конституцията, за парламентарното управление, па и по-нататѣкъ, като слушаше неговия помощникъ да му разправя за пакоститѣ и злодеянията на провинциитѣ, съ всичко онова, което може да каже единъ проповѣдникъ въ една селска кръчма, при едно население, което едвамъ що стѣпва на краката си, тоя пластъ отъ слабокултурни хора, казвамъ, създаде въ маса свѣтъ убежденияго, че по-лесна работа отъ политиката на този свѣтъ нѣма. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) За да станете писарь, трѣбва да знаете да пишете — да не говоря за другитѣ голѣми длѣжности — но за да станете нѣкакъвъ политически деятель, достатъчно е да намѣрите хора, които по една или друга причина могатъ да вървятъ съ васъ.

Така се създаде началото — азъ ще го кажа тъй, както си е. Разбира се, земеделското движение не се започна отъ тѣзи хора, но тѣ сѣ, които го допълниха и взеха въ рѣцетѣ си. То се създаде, знаете отъ кои — тѣ сами го разправятъ — създаде се отъ Забунувъ и пр. и пр. като една професионална организация; обаче тази професионална организация съ течение на времето и поради нещастията, поради нашитѣ катастрофи, ние я качихме и на тѣзи маси. (Сочи министерскитѣ маси). Лѣжа е това, че тѣ сами сѣ дошли на тѣзи маси — ние ги качихме; тѣ власт иначе не можеха да видятъ. Ние ги качихме поради голѣмитѣ нещастия на страната ни, . . .

Отъ земеделцитѣ: А-а-а!

Г. Марковъ (з. в): Значи, само поради нещастията!

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, тишина.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: . . . ние ги качихме, ржководени отъ дълбокото убеждение, предпоставки да бждемъ страдащи на една глупостъ, да разбулимъ тази глупостъ и това невежество предъ народа, отколкото да оставимъ това невежество да цари. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ. Възражения отъ лѣвицата) Сега г. Марковъ ни чете тукъ какво преследва Земеделскиятъ съюзъ. Г. Марковъ! Вашиятъ Земеделски съюзъ не преследва това, което Вие говорите.

Г. Марковъ (з. в): Тѣкмо това, което говоря.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не го преследва, и ще Ви го докажа. Нѣма управление, което да е направило по-голѣми пакости на земеделското стопанство отъ вашето.

Г. Марковъ (з. в): Това не е вѣрно.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ще Ви го докажа сега съ данни.

Първото нѣщо. Вие искате общия прогресивно-подоходенъ данѣкъ. Вашето земеделско население вкуси отъ него, та го видѣ. Кой бѣше противъ него?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Всички.

Г. Марковъ (з. в): Какво искате да кажете? Това е доказателство, че не служимъ на съсловни интереси, а че възприемаме единъ по-модеренъ данѣкъ. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ще Ви кажа, че не съмъ далечъ отъ тази идея. То ще дойде, то ще се наложи, то бѣше, макаръ че вие следъ като наложихте тоя данѣкъ, систематически избѣгвахте да пристѣпите къмъ събирането му и оставихте да го събиратъ тѣзи, които дойдоха следъ васъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Три години го оставиха не-сбранъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Но ако схващате, че общиятъ прогресивно-подоходенъ данѣкъ е въ интересъ на земеделското стопанство, вие жестоко се лѣжете.

Г. Марковъ (з. в): Нали бѣхме въ една Камара, нали знаете, че не затуй го въведохме, ами защото бѣше по-добъръ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Идеалистъ!

Нѣкой отъ сговориститѣ: Има го въ тѣхната програма!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А бе, въ тѣхната програма какво ли не сѣ писали!

Отъ сговориститѣ: Всичко имаше!

Д. Дерлипански (з. в): Позволете!

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля, оставете, азъ желая да го чуя.

Д. Дерлипански (з. в): Следъ войната ние поехме коалиционно управление; г. Буровъ, Вашъ колега днесъ, бѣше и тогава министъръ. И когато земеделското управление, въ коалиция съ народняци и цанковисти, се опита тукъ да въведе прогресивно-подоходния данѣкъ, и казахме само съ 10% да обложимъ капитала, не бѣше ли г. Буровъ, който тогава каза: „Г-да! Азъ слагамъ въпроса на довѣрие“? (Ржкоплѣскания отъ земеделцитѣ. Възражения отъ сговориститѣ)

Р. Маджаровъ (д. сг): Ти бѣше ли тамъ?

Министъръ А. Буровъ: Нищо подобно не съмъ казалъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г-да! Преди вашия прогресивно-подоходенъ данѣкъ имаше законопроектъ отъ покойния Теодоръ Теодоровъ за данѣкъ върху приходитѣ въ сѣщия смисълъ — съ прогресия. Тѣй щото това не е и ваше. Но азъ говоря отъ гледището на земеделеца, понеже вие съсловно гледате. Че отъ гледище на земеделеца ли бѣше дѣто увеличихте монѣтъ износимита, следъ като ви викахъ азъ, че отъ 1920 г. нѣма смисълъ тѣ да стоятъ, а г. Турлаковъ ви казваше: „Като не можешъ да събирашъ прѣкия данѣкъ, събирай го тѣй както можешъ“? Туй въ вашъ интересъ ли бѣше?

Г. Марковъ (з. в): Значи, не сме се ржководили отъ нашитѣ лични съсловни интереси, ами отъ общитѣ. Това е опровержението на една клевета.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Това можешъ да го говоришъ въ Ковачевци, но тукъ не можешъ да го говоришъ.

Г. Марковъ (з. в): Азъ го говоря навсѣкжде, защото е истина.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Наистина, г-да, това е било героизмъ у тѣхъ, защото геройство бѣше и тѣ да приематъ едни мѣрки геройски, макаръ и въ вреда на деветъ десети отъ собственитѣ нѣмъ последователи. Тогава пѣкъ кѣде е вашата съсловностъ?

Г. Марковъ (з. в): Какво искате да кажете съ това? Тѣкмо това искаме да кажемъ, че никога съсловно управление не сме въвеждали и поддържали.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ще ви кажа какви сте вие. Една жестока подигравка съ българския земеделецъ е да се говори, че Земеделскиятъ съюзъ цели нѣкакви интереси на земеделското стопанство. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) То е жестока ирония. Истина е въ друго.

П. Петковъ (зан): Селянитѣ сѣ на по-друго мнение.

Министър-председател А. Ляпчев: След като в 1918 г. веднъж амнистирахме Стамболийски, след като втори път го амнистирахме, след като го поставихме министър и т. н., тръбваше най-сетне да кажем, че човкът съ заслугите на Добро-поле ще сключва договори за мир и т. н. и тогава земледелците се настаниха и вкусиха от държавната власт. И се създаде една промишленост специално от държавната власт. (Ржкоплъскания от сговористите) Проучете цялото им законодателство, вземете пред вид техните наредби: не оставаше държавно предприятие, за контролиране на което да не отиде нкой специален пратеник народен представител; не оставаше чарк, дъркоръзница, дего да не отиде нкой контролор и т. н. Всичко това, по всички направления, навсякъде даваше в резултат едно нщо: хората се настаниха на власт. Тази власт, криво или право, тй я държаха, имаха я. Сега не сж на власт. Въ всяко село има хора, които сж свързани с тях заради тази власт, не за друго.

Г. Марков (з. в): Това е много погръшно.

Председателстващ А. Христов: Г. Марков! Недейте прекъсва.

Министър-председател А. Ляпчев: Заради тази власт, не за друго, защото, ако е за друго, г. Драгиев нмаше да остане с тези гласове, с които е. (Ржкоплъскания от сговористите) Какво ми приказвате! Ако бше така, щеше ли от Стара-Загора да бже избран г. Минов, а основателят на Земледелския съюз, Димитър Драгиев, не?

Г. Марков (з. в): Защото той остана с службогонците.

А. Радолов (з. в): Ние имахме подкрепата на селото преди да дойдем на власт.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. Радолов! Поне вие, един селски буржоа, голъм капиталист, голъм лозар, ...

А. Радолов (з. в): Имам 150 декари лозя.

Министър-председател А. Ляпчев: ... голъм юрист, свършил в Женева, недейте приказва тези работи.

А. Радолов (з. в): Да сравним нашата буржоазност с вашата.

Р. Маджаров (д. сг): Изъ нашата срѣда нма буржоа с 150 декари лозя.

Министър-председател А. Ляпчев: Г-да! Фактът е този, и ние трѣбва да се справим с него. Тй или иначе, тй имат известни връзки с българското село. За жалост, имат пък и връзки с хулиганите от градовете.

От сговористите: Вѣрно! (Ржкоплъскания)

Г. Марков (з. в): Българските граждани не се дѣлят на хулигани и порядъчни.

Министър-председател А. Ляпчев: Кажете, г. Марков, кои сж вашите поддръжници в градовете? Въ селата разбирам, но в градовете? Иван Длъгнеков и др. (Смѣх и ржкоплъскания от сговористите)

А. Радолов (з. в): Нашата сила е в селата. Когато Земледелският съюз се засили в градовете, това ще означава, че започва неговото израждане. Това е нашата теория.

Министър-председател А. Ляпчев: В градовете се засилихте чрез министрите, които се качваха на коне, окичени с оранжеви хартии и правѣха всевъзможни безчинства. Тогава спечелиха градовете. Оставете тези приказки!

И така, ние имаме днес да се справим с едно фактическо положение. И азъ искрено желая, тези хора, които имат такива връзки с селото, да могат да се издигнат на нужната висота. За да се постигне това, зависи от тях, но при едно условие. А то е много сериозно. Какви им сж били програмите, по какъв начин сж си създали тези връзки и т. н., това сж факти на миналото, ще ги изоставя и ще се помирим с факта, че днес тй имат връзки с селото. Обаче какъв път ще следват тй за бжеще? Ози ден азъ много сериозно зададох след-

ния въпрос на Георги Марков: мисли ли Земледелският народен съюз да бже вѣрен поклонник на програмите и принципите на един държавник, който има голмо нещастие, но който с нищо не може да изкупи нещастията, които причини на своята страна? Защото, г-ди, в цялата тази верига от деяния чавскжде личеше това, което се казва политическа престѣпност. Отначало до край — политическа престѣпност. Мисли ли г. Георги Марков, наистина, че българското село ще може да прокопса с управници от този тип? И ако това не мислите, тогава идва другият сериозен въпрос. Вие, г-ди, имате едно създадено положение, имате зад гърба си една маса с достатъчно завидна численост, имате зад себе си хора на труда, между които се наброяват много и много почтени хора — една маса, която в селата се дѣли поради общинските си работи. Е добре, вие имате в бжеще една благородна задача, която засѣга еднакво вашите приятели, вашите поддръжници, а наедно с това и българския народ в неговата цялост. То е да се отърсите от тази политическа престѣпност, да не славите дѣла, които сж позорни.

Г. Марков (з. в): Да вземем ли примѣр от вас?

Министър-председател А. Ляпчев: Да, вземете.

Г. Марков (з. в): Не желаем да поддръжаме отрицателните страни и грѣшките на едно управление, независимо дали е наше или ваше. А преди малко вие казахте, че всяко управление има грѣшки.

Председателстващ А. Христов: (Звъни) Моля, г. Марков.

Д-ръ Й. Фаденхехт (д. сг): Систематично насаждахте анархията.

Министър-председател А. Ляпчев: Ако вие имате този кураж, да се откъснете от едно минало, така грозно; да изоставите едни икони, така позорни и престѣпни; да заработите в селото, на което сте близки, за което тичате — това е ваша заслуга, това сж и думите на покойния Такев: „Стѣгайте царвулите!“ — вие най-добре ще изгълните вашата задача. Тамъ е вашият успѣх. Това не е лошо, добро е. Обаче допипайте действителните нужди на селото, станете такива политически деятели и обществени, за каквито ви говори г. Рашко Маджаров, който ви каза, че след изборния ден не гледа в неговата околия кой му е бил противник вчера.

Г. Марков (з. в): Той много работи ни каза!

Р. Маджаров (д. сг): Какво? Недейте ме предизвиква, защото ще ви накарам да млъкнете. Вие имате връзки с емигрантите.

Министър-председател А. Ляпчев: И тамъ, бждете увѣрени, че чрез работа ще се поправите. Тогава ще имате условия и възможности да бждете полезни на тази страна и да правите коалиции или да правят с вас коалиции не само за смѣтка на мандати, а защото действително сте носители на една културна работа, на една политическа дейност всрѣд дадени срѣди в нашата страна.

Ц. Бръшлянов (д. сг): Това е една много мъчна работа.

Министър-председател А. Ляпчев: Това трѣбва да правите. И трѣбва да не забравяте, че българската държава трѣбва да бже над всички ни, и че когато вие бждете начело на управлението, нма да се ржководите нито от вашите политически вражди, нито от вашата съсловна завист и озлобление, а ще държите смѣтка за примирение на противоположните интереси и за възтържестване на общите интереси. Тогава, безспорно, вие ще бждете полезни; тогава не ще има нужда да търсите за вашите обикновени партийни разходи чужди срѣдства. (Ржкоплъскания от сговористите)

Г. Марков (з. в): Никога не сме търсили такива срѣдства и не сме ги приемали.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. Марков! Азъ лица не посочвамъ, но зная добре какво ви говоря.

Г. Марков (з. в): Кажете открито и ясно, а не с загадки.

Министър-председател А. Ляпчев: За да спася г. Гичевъ, азъ го моля тукъ да се обясни съ г. Томовъ. Азъ не дадохъ значение на това, което се говори. Но чрезъ пресата се разпространи този слухъ, че г. Гичевъ, като билъ въ Борисовградъ, билъ извадилъ една пачка банкноти по 1.000 л. и че г. Томовъ или другъ нѣкой видѣлъ това. Нека това се опровергае сега.

Г. Марковъ (з. в): На това ли основавате обвинението си?

Председателствуващъ А. Христовъ: Чакайте!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ искамъ да знамъ какво има истина въ това и какво лъжа. Това го искамъ за всички, не само за мене.

Г. Марковъ (з. в): На туй ли основавате всичкитъ си подозрения?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Това не сѣ подозрения — азъ искамъ да освободя двамата отъ една мѣлва противъ тѣхъ. Азъ нѣмамъ подозрения, имамъ факти, документи. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Азъ праздни приказки не говоря.

К. Томовъ (з): Г. министър-председателю! Това, което разправяте Вие, е легенда.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Толкова по-добре.

К. Томовъ (з): Вие сте длъжни да изнесете предъ българския Парламентъ, възъ основа на какво говорите така.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ питамъ г. Томовъ, казвалъ ли е предъ мене, че еди-кое си лице въ еди-кой си хотелъ е раздавало пари — казвалъ ли е или не?

К. Томовъ (з): Не разбрахъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Г. Коста Томовъ преди нѣколко месеци казвалъ ли е предъ Андрей Ляпчевъ, че еди-кой си човѣкъ въ еди-кой си хотелъ раздавалъ пари? (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

К. Томовъ (з): Да, казахъ, че г. Калчо Консуловъ, като представител на нѣкаква фирма, раздавалъ заеми на български граждани, и понеже сумитъ сѣ колосални — до 40 милиона лева — това поражда съмнение откъде сѣ взети тия пари. (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Седнете си по мѣстата.

Г. Марковъ (з. в): Значи, туй е истината, което г. Томовъ казва.

Д-ръ К. Милановъ (л. сг): Чакай!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Това, което говори сега г. Томовъ, не е онова, което ми казваше. Г. Томовъ не ми говорѣше за Калчо Консуловъ, а за други лица. Той не ми посочи нито единъ земеделецъ, нито единъ българинъ, той ми посочи друго лице, което въ хотела раздавало пари.

К. Томовъ (з): Кажете го, г. министре.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Кажете ми Вие дали сте ми говорили или не това?

К. Томовъ (з): Азъ казахъ какво съмъ Ви говорилъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Слушайте сега, г. Томовъ. Азъ като слагахъ книгата си въ тая папка, помислихъ да взема единъ оранжевъ брой на в. „Земледѣлско знаме“, дето има една статия, ако се не лъжа съ г. Омарчевски, и една статия, озаглавена „На Александъръ Стамболийски“ съ кръстче. Исканъ да посоча на г. Милановъ тази статия, писана следъ като създадохъ коалицията, защото въ тая статия се изброяваха чудесата, които покойниятъ Стамболийски е извършилъ. Но мислѣхъ, че ще събракамъ предъ бъдещето на страната. Но това, което слушамъ отъ Васъ, тѣзи обяснения, които давате, този Вашъ манталитетъ стои по-долу отъ онова, което е писано въ статията. Това, за жалостъ, трѣбва да го отбележа.

К. Томовъ (з): Не е ясно.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Много е ясно.

Г. г. народни представители! Привѣршвамъ съ господата, които създадохъ политическата партия на Земледѣлския съюзъ. Тя нѣма нищо общо съ професионалната партия на Земледѣлския съюзъ, която бѣ създадена отъ началото. Свършвамъ съ пожелание да ги видя оправени и поправени.

Г. Марковъ (з. в): Г. министре! Само две думи. Ние сме огорчени само отъ едно, че се осланяте на фактитъ, които изнесохте, за нѣкакви чужди сръдства и не знамъ какво. Вие сте заблуденъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г. Марковъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Г-да! Кризата, за която приказва г. Мишайковъ, не се създава отъ тѣзи слушайни хора, идеологията на които много лесно може да се изпари. Тя е другаде, тя е въ оная частъ отъ нашия народъ, въ онова множество отъ интелигентни хора, които въ детинството си, въ юношескитъ си години по една или друга причина, попаднали въ едно увлѣчение, сѣ добили една шарка, единъ цѣтъ, отъ който тѣ, при всичката си интелигентностъ, не могатъ да се откъснатъ и все повече и повече задѣлбаватъ въ това направление, което е пакостно за нашата страна, безъ да бѣде нѣкому полезно. Въ какво се състои то? Азъ казахъ нѣколко думи за общодѣлството. Налага се да кажа нѣколко думи за тѣснѣщината. Тѣснѣцитъ, откакто въ Русия се настани болшеvizмътъ, станаха болшеvizни. Но, нѣщо повече, тѣснѣцитъ и преди въ Русия да се настани болшеvizмътъ, въ българския политически животъ взеха едно ясно определено становище преди войнитъ и поради войнитъ. Думата ми е за свѣтовната война, за голѣмата европейска война. Тѣ решително застанаха на страната, която имъ се сочеше отъ Парвуса — известно е кой е той — и тѣ решително вървѣха съ разбиранията си по една или друга причина, че трѣбва да се върви съ Германия, защото „колкото по-зле, толкова по-добре“. Дойдоха болшеvizнитъ. Тѣ изведнѣжъ не можахъ да смелятъ всичко, защото сѣ на българска почва. Появиха се редъ вътрешни конфликти у тѣхъ, които сѣмъ го характерни, нѣкои отъ които се упоменахъ тукъ. Г. Коларовъ, напр., намира, че Българската комунистическа партия, отъ като тѣй се нарекоха, не може лесно да се болшеvizира. И, наистина, защо ще се болшеvizира българската тѣснѣшка или комунистическа партия? Защо? Какво собствено създаде възможностъ за болшеvizма въ Русия да добие това значение? Русия, въ разгара на войната, смѣтна държавния си глава, наследникътъ отказа да приеме престола по едни или други съображения и войската по много съображения настани болшеvizнитъ въ управлението. Войската ги настани. Той е ималъ смѣлостта да дочака този моментъ да не се изложи. Полковетъ излѣзоха отъ казармитъ и тѣ ги настаниха. (Въ Русия, може-би, единъ день, следъ всичкитъ тѣзи жестокости на болшеvizма, ще се отбележи, че има нѣщо оставено отъ тѣхъ, защото въ Русия, г-да, има нѣща, които въ нищо не съответствуватъ на България. Въ Русия имаше режимъ, известенъ вамъ. Въ България какъвъ е той, известно е вамъ. Въ Русия имаше поземелна собственост, известна вамъ. Въ България каква е, известно е вамъ. И какво въ сѣщностъ направиха болшеvizнитъ? По стопанскитъ въпроси тѣ единъ въпросъ одобриха, следъ като се разреши той и по правилата на революциитъ, че революциитъ постигатъ обикновено тѣкмо обратното на онова, което проповѣдватъ. Тѣ бѣха противъ собствеността. Земитъ, които взеха селянитъ, макаръ и теоритически да не сѣ тѣхни, но правоуползуването е въ такъвъ размѣръ тѣхно сега, че може да се каже, тѣ сѣ почти собственици. Е добре, кое ви застави васъ да вървите тамъ? Идеологията на комунизма ли? Тя се провали издѣлно. Какво остана отъ идеологията на комунизма? Има ли нѣщо комунистическо въ Русия, което да можете да защитите? Абсолютно нищо. Даже днешниятъ тероръ е едно сръдство за поемане на властта.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: За задържане властта.

Нѣкой отъ сговориститѣ: „Не искамъ да работиш!“

Министър-председател А. Ляпчев: Не, има интелигентни хора, които не сж отъ. „Не искамъ да работишъ“. Тамъ има съвсемъ друго нѣщо. Е добре, г-да, вие не можете да отречете, че отъ вашата идеология въ днешна съветска Русия почти нищо не е останало и въ най-скоро време — ако не сте се убедили, ще се убедите — нищо нѣма да остане. Тя ще си потегли по пѣтя, по който е вървѣлъ свѣтътъ другадѣ, защото тия въпроси, както въпросътъ за собствеността и пр., тѣ не сж създадени защото нѣкой тѣй е предписалъ, тѣй е наредилъ; тѣ сж създадени по силата на нѣщата и тежко и горко на този, който ще мисли да управлява противъ законитѣ на природата. Той ще си счули главата, или пъкъ заедно съ своята може да счуи много глави на своитѣ сънародници, дето го слушатъ. Другъ резултатъ нѣма да има.

Е добре, вие сте за това вѣру, вѣру, което вие сте изгубили, но вие сте за тая политика. Вие днесъ не се интересувате за онова, което се върши въ Русия противъ човѣшката свобода, противъ личното достойнство на човѣка и пр. и пр. Това не ви интересува! Тамъ всичко е добро! Вие не се интересувате отъ всичката измѣна, която става по отношение интереситѣ на работницитѣ, които знаете какъ сж поставени тамъ. Васъ ви интересува само едно, че Съветската република трѣбва да надвие свѣта. Въ името на какво? Вие казвате, че като надвие свѣта, тогава ще се изпълни оная идея. Вѣрвате ли това още сериозно? Кои отъ васъ могатъ да го мислятъ? Ами че когато болшевикитѣ надвиятъ свѣта съ тая идея, нѣкои отъ господата, които ще стоятъ начело на войскитѣ, ще направятъ онова, което обикновено въ всички подобни епохи е ставало. И не съзирайте ли, че днесъ Русия се бои отъ каквато и да е мобилизация? Това е ясно. Не схващате ли, че цѣлата тази борба, която се създава по свѣта, е единственото срдѣство, за да може да се задържи властъ, да се запази ужъ престижъ, да се залгватъ национални стремежи — такива интереси преследва съветска Русия — и въ края на крайщата да се склонятъ противникитѣ къмъ едно или друго? Това е истината. И вие услужвате на цѣлата тази политика. Вие, ако бждете на мое мѣсто, можете да схванете така интереситѣ на страната и да не гледате на вътрешнитѣ разпривии, които има една или друга държава, но отъ интереситѣ на държавата да говорите съ всѣкиго. Но, като идеалисти, като комунисти, като водители на работническото, на работническитѣ интереси, вие, г-да, които следите събитията, вие, които сте интелигентни хора, ако смѣтате, че действително вѣрвате въ това, нѣма кой да ви повѣрва вамъ следъ всичко това, което е станало. А е установено едно за мене, че вие вървите съ тѣхъ заради партизанлъка си. И създавате едно настроение долу въ маситѣ съ много лоши послѣдствия, които въ края на крайщата се свеждатъ къмъ едно — държавата, каквато я има, трѣбва да се опропасти. Сега си промѣнявате възгледитѣ. Но, като се има предъ видъ начинътъ, по който действувате, това е една праздна приказка. Вие свеждате всичкитѣ въпроси къмъ едно — победа на съветитѣ. И съ това сте усвоили катехизиса, отъратителенъ катехизисъ, не на нѣкаква комунистическа партия, а на това, което отличава болшевиизма. Той е ужасенъ за хора, които що-годе могатъ да иматъ човѣшки образъ.

Азъ имамъ тукъ две книжлета, едното отъ които е изпратено отъ г. Коларова и другаритѣ му до всички ни — „Комунитѣ обвиняватъ“.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Тукъ нѣма комунисти.

Министър-председател А. Ляпчев: Ще ги видимъ кжде сж. За него има комунисти тукъ. — Второто книжле пъкъ е: „Изъ второто разширено заседание на Централния комитетъ на Българската комунистическа партия“.

Въ книжката „Комунитѣ обвиняватъ“ г. Коларовъ и другаритѣ му казватъ, че е дългъ на комунистическата партия да сществува нелегално. Доказва се защо. Сега, като че сществува нелегално, или пъкъ, ако сществува легално подъ друга фирма, какво ще прави? Какви съвети ѝ се даватъ? Непосрдѣственитѣ задачи на Българската комунистическа партия, споредъ Коларова — която, казва Коларовъ, нелегално трѣбва да сществува, а колкото до легалното ѝ сществуване не знаемъ какво ще бжде то — сж, че тя трѣбва да организира кадритѣ си и пр. и пр. — дълги и широки наставления се даватъ въ това направление. Тя си поставя за целъ, понеже е откъсната отъ народа, чрезъ всевъзможни легални организации, напр. професионални, независими и всевъзможни други синдикати, да си създаде последователи. На всички тѣхъ, разбира се, нѣма

какво да се разправя за работата; тѣ всичкитѣ ще се борятъ въ името на законитѣ, въ името на тази свобода, която е дадена у насъ, и тукъ отъ трибуната ще критикуватъ българския Парламентъ тѣзи, които иматъ като начало разрушението на всѣки парламентъ. (Чете) „Тактиката на единния фронтъ и блока на трудящитѣ се. Комунистическата партия трѣбва да се стреми да вземе подъ свое рководство маситѣ, които още се намиратъ подъ некомунистическо влияние“. — Сега тукъ въпросътъ е за единния фронтъ; какъ той ще се опредѣли, ще видимъ. (Оживление) — „Само когато съумѣе да разреши тая задача, тя ще се превърне въ действителенъ рководителъ на масовитѣ движения. Тактиката на единния фронтъ, добре разбрана и правилно практикувана, е тѣкмо срдѣството, което води къмъ тая целъ“. — И сега за тая тактика сж допустими всички срдѣства. — „Обаче Комунистическата партия не бива никога да забравя, че трудовиятѣ блокъ съвсемъ не означава партийна коалиция“. — Значи, Комунистическата партия не трѣбва да прави коалиция! Забележете имената сега. Комунистическата партия, споредъ тѣхъ господа, има единъ трудовъ блокъ. Този трудовъ блокъ, обаче, не трѣбва да се смѣта, че е коалиция — ще видимъ какво е той.

П. Миновъ (з. в): Това е нелегална литература. Прокурорътъ може да Ви хване!

Министър-председател А. Ляпчев: — „Партийната коалиция е приложение на тайната дипломация въ междупартийнитѣ отношения. Тя означава съглашение между щабовѣтъ, за нейното сключване не само нѣма нужда отъ участие на маситѣ, но тѣкмо наопаки, маситѣ се поставятъ предъ свършения фактъ, като при това често се скриватъ отъ тѣхъ истинскитѣ цели на коалицията и нейнитѣ тайни условия. Трудовиятѣ блокъ, наопаки, е дѣло на самитѣ маси“. — Съ други думи, тѣ искатъ да кажатъ: вие, Комунистическата партия, ще преследвате една целъ чрезъ всевъзможнитѣ легални организации, ще имате тия организации на ваша страна, тѣ ще носятъ каквато щатъ титла, обаче вие сами не можете да създадете нѣкое голѣмо движение, вие трѣбва да съберете и други, напр. земледѣлци и пр. и пр.

Г. Марковъ (з. в): И сговористи.

Министър-председател А. Ляпчев: Всѣкакви може. — Създайте единъ трудовъ блокъ. Обаче този трудовъ блокъ вие не бива да го създадете като коалиция, въ смисълъ да се уговори напр. г. Аврамъ Стояновъ съ г. Пастуховъ, това не бива, ами г. Аврамъ Стояновъ, безъ да уговаря напр. съ г. Гичева, може да преследватъ цѣлитѣ на комунистическата нелегална партия чрезъ трудовия блокъ, като всѣкога и навсѣкжде дава онази подкрепа на Гичева безрезервно, която подкрепа води къмъ една целъ — опредѣлената целъ — да се руши това, което е създадено, да се унищожава главниятъ противникъ. Виждате, това е една тактика на война.

Д. Гичевъ (з. в): Не сме обявили война никому, г. министре.

Министър-председател А. Ляпчев: За комунистическата организация, за болшевиизма днесъ не сществува въ книжни разпривии. За тѣхъ има чисто и просто война. Чрезъ тѣхнитѣ организации тѣ смѣтатъ себе си въ война съ свѣта и въ тази война тѣ си служатъ съ всички споредъ тѣхъ военни хитрости. Но понеже войскитѣ се жертвуватъ, тѣзи, които пишатъ това, разбира се, се приспособяватъ къмъ всичко, което може да ги защити. Така напр. тѣ разправятъ: (Чете) „Въ произведенитѣ общински избори презъ февруарий т. г.“ — февруарий 1926 г. се има предъ видъ — „партията имаше случай да работи за образуването на трудовъ блокъ. Признавайки изключително труднитѣ условия, които сществуваха въ страната и въ които се намираше тя самата за постигане на тая целъ, разширеното заседание на Централния комитетъ не може да не отбележи основната тактическа грѣшка, която биде извършена. А именно: следваната отъ партията тактика бѣ по-близко до коалиционната тактика“, т. е. искали сж хора отъ комунистическия лагеръ да се настанятъ като съветници и сж правили пазарлъци при изборитѣ за общински съвети. Това не е споредъ тактиката. Тактиката е: чисто и просто трѣбва да се унищожи еди-кой-си общински съветъ — влизай тамъ, помагай, унищожи го,

какво ще се създаде, нѣма значение. Това обяснява, г-да, онова, което напоследѣкъ стана у насъ.

Д. Гичевъ (з. в): Това не е вѣрно, г. министре. Пловдивскиятъ общински съветъ го унищожиха вашитѣ партизани.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А бе, г. Гичевъ, не ти трѣбва да се бъркашъ въ тия работи.

Д. Гичевъ (з. в): Защо?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Имай търпение.

Д. Гичевъ (з. в): Не бива така леко да се хвърлятъ обвинения срещу цѣли организации. Ако има нѣкой да разтурва общинскитѣ съвети, това е властта на Демократическия съговоръ. Въ Пловдивския общински съветъ има отъ 2 години криза и тя се дължи на вашитѣ хора.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Въ тази безогледна тактика има една слабостъ, щомъ дойде въпросътъ до широкитѣ социалисти. Тамъ се прави отклонение. Казва се: „Помагайте на всички, ама по никой начинъ да не излѣзе, че сте дали помощъ тѣмъ. Изрично се казва: (Чете) „Но туй, противъ което Комунистическата партия решително трѣбваше да се бори — думата е за празнуванетоъ на 1 май м. г. — бѣ, да не се оставя Социалистическата партия като фактически представителъ на българския пролетариатъ“ и т. н.

Сега идатъ нѣколко отъ по-важнитѣ пасажи, за които собствено се спрѣхъ на това книжле. „Активизирането на маситѣ и лозунгитѣ на сегашния моментъ“. Активизирането на маситѣ значи поощряване на маситѣ къмъ борба на улицата, изобщо къмъ разрушение. „Разложенито въ лагера на буржоазията налага на Българската комунистическа партия да спре отстъплението, което предприе миналата година“ — разбира се 1925 г. — „и да мине отново въ настѣпление, като има ясно предъ очитѣ си задачитѣ, които трѣбва да бждатъ разрешени въ текущия исторически моментъ. А това на първо мѣсто означава, че тя трѣбва да развие по-голяма активностъ срѣдъ маситѣ и тѣхнитѣ организации, като усили работата си за тѣхното организиране въ името на тѣхнитѣ основни, непосредствени искания“. Вземете, напр. стачката на тютюноработницитѣ тукъ на 27 май, два дни преди изборитѣ, стачка която нѣмаше абсолютно никакви основания отъ гледище на труда.

А. Стояновъ (раб): Това не е вѣрно.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това ще потвърдятъ всички широки социалисти.

А. Стояновъ (раб): Това е една неистина, която искате да използвате срещу работницитѣ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Можете да бждете сигурни, г. Стояновъ, че ако за тази стачка имаше обективни условия, все щѣха да се намѣсятъ широкитѣ.

И. Януловъ (с. д): Условия сѣществуваха, шансове не сѣществуваха.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тогава защо правихте тази стачка, защо втигнахте тѣзи хора въ тази борба? Нали за да изпълните това постановление, да активизирате маситѣ къмъ борба?

А. Стояновъ (раб): (Възражава нѣщо)

Председателствуващъ А. Христовъ: Г. Стояновъ! Поканвамъ Ви да не прекъсвате. Иначе ще приложатъ правилника.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: (Чете) „Главнитѣ лозунги, за осъществяванетоъ на които маситѣ ще се борятъ въ предстоящия периодъ и които Българската комунистическа партия въ зависимостъ отъ случая и повода трѣбва да издига, сж: долу кървавия режимъ на Демократическия съговоръ, военно-капиталистическата диктатура, фашизма и изключителнитѣ закони. Незабавна, пълна и безусловна амнистия на всички жертви на бѣлия тероръ. Народенъ съдъ за палачитѣ и тѣхнитѣ подбудители. Държавно обезщетение за пострадалитѣ отъ терора и тѣхнитѣ семейства“.

И. Януловъ (с. д): Съ такива брошури се прави най-големото зло на работническата класа и на българския народъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Безспорно. Намѣриха се добри хора, които да усвоятъ едва ли не всичкитѣ искания, но които забравиха последнитѣ две точки: народенъ съдъ за палачитѣ и тѣхнитѣ подбудители, държавно обезщетение за пострадалитѣ отъ терора и тѣхнитѣ семейства. Азъ съмъ напълно убеденъ, че всѣки съзнателенъ човѣкъ не би искалъ днесъ да се даде амнистия, да се даде обезщетение на страната, която себе си смѣта въ война съ държавата и която не е престанала да воюва срещу българската държава. Изучете цѣлата организация на ИККИ и пр. и пр., и вие ще видите, че това е едно разклонение по цѣлия свѣтъ, може-би съ най-голяма активностъ въ нашата малка страна, за да може да се сломи държавата, да се създадатъ безредия, а оттамъ нататѣкъ знае се какво ще стане. Въ изпълнение на тази дейностъ, предявяватъ се тия искания.

Имамъ още много работи да чета, но ще ги изоставя.

Азъ се питамъ: когато се слага въпросътъ за амнистия, мисли ли се на кого се дава амнистия, кога се дава амнистия и за какви цели се дава амнистия? Азъ разбирамъ чувствата на всички тия добри хора, които сж винаги предразположени да кажатъ: „Сгрѣшили сж, освободете ги“. На едно публично събрание въ Пловдивъ почитениятъ г. Михаилъ Маджаровъ съ една християнска смиреностъ и съ едно човѣшко доброжелателство каза: „Ще трѣбва единъ денъ да се даде амнистия“. Азъ когато говорихъ заявихъ: За никаква амнистия и дума не мога да кажа азъ днесъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Защо? Не съмъ врагъ и не се наслаждавамъ отъ нещастieto на тия хора, които сж въ затворитѣ. Но преди всичко трѣбва да знаемъ кои сж въ затворитѣ. Въ затворитѣ всичко на всичко има около 350 души, осждени за политически престѣпления. Не е малко и това число. Вънъ казватъ, че сж хиляди. Нѣма защо да ви лъжа — 350 души сж.

Г. Марковъ (з. в): Колко ученици има?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Има и ученици, — тѣзи, които сж въ затворитѣ, сж осждени или за единични вулгарни престѣпления, извършени презъ време на революцията — действайки заедно съ тѣлитѣ, които правили революцията, нѣкого сж заклали по инатъ или сж го обрали, или сж го запалили — или сж били водители, които сж организирали революцията. Това сж лицата, които сж въ затворитѣ. Ние имаме примѣра, че мнозина измежду амнистиранитѣ не единъжъ и не два пѣти подновиха своята политическа престѣпностъ. За какво се държатъ тѣзи хора въ затворитѣ? Тѣзи хора се държатъ тамъ, защото ако азъ бихъ се въодушевилъ отъ единъ актъ на човѣщина днесъ и помолѣхъ вашето съдействие за даванетоъ на една амнистия, тѣзи хора въ своето си мнозинство не само нѣма да счѣтагъ, че актътъ, който извършва българскиятъ Парламентъ, е единъ актъ въ името на забравянето на тѣхната престѣпностъ, но азъ съмъ дълбоко убеденъ, че тѣ ще го смѣтнатъ като единъ актъ, който имъ дава възможностъ да подновятъ онова, което сж вършили. Но това е най-малкото зло, г-да. Азъ имамъ най-сериозни основания да смѣтамъ, че всѣки такъвъ актъ въ днешния моментъ втѣпява фалшивото убеждение, че българската държава е принудена да дава амнистии, че българската държава, ще не ще, по тази принуда, която ѝ се налага, ще напусне всички позиции. Азъ имамъ всичкитѣ основания да смѣтамъ, че съ даванитѣ по този начинъ амнистии се вселява убеждението, че всѣко политическо престѣпление въ едно най-скоро време ще бжде забравено (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) и съ туй се пропагандира политическата престѣпностъ. А моето дълбоко убеждение, и то като на демократъ, е, че законността въ нашата страна трѣбва да се уякчи и затвърди, че както на чиновницитѣ, които сж правили насилия по избори, така сжщо особено на онѣзи, които искатъ съ политическитѣ си престѣпления да разстройватъ държавния строй, не трѣбва да се дава амнистия.

Председателствуващъ А. Христовъ: Извинете, г. министре.

Г-да! Часътъ е 20. Ще трѣбва да продължимъ заседанието.

Министър-председател А. Ляпчев: Предлагам заседанието да се продължи, докато аз свърша речта си.

Председателстващ А. Христов: Които приемат предложението на г. министър-председателя, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема. Продължавайте, г. министре.

Г. Марков (з. в): Няма ли да дадете малко отиди?

Министър-председател А. Ляпчев: Все сте млади хора и можете да издържите.

Г. г. народни представители! Честитъ амнистии разклащатъ устията на държавата, развалятъ всякаво съзнание за законностъ въ една страна. Това никой не може да го откаже. Не бѣха жестоки хората на френската република, които на комунарите въ 1870, 1871 г. дадоха амнистия следъ десетилѣтия. Тѣ не бѣха безумци; тѣ знаеха какво правятъ. Турската държава презъ три месеца даваше по една амнистия, но тя си отиде и тамъ вече сега има другъ редъ. Българската държава, която отъ 1918 г. до днесъ е дала толкова амнистии за политическа престѣпностъ, не може да продължава по сѣщия пътъ.

К. Николовъ (д. сг): 24 амнистии сѣ дадени.

Министър-председател А. Ляпчев: Тѣ подклаждатъ огъня.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): И не дадоха резултати. Тѣзи, на които се даде амнистия, извършиха престѣпления по-тежки отъ тѣзи, за които бѣха амнистирани.

Министър-председател А. Ляпчев: Ако е въпросъ да се покаже човѣщина спрямо тѣзи, които заслужаватъ, има другъ способъ за това — помилването. Въ Франция се създаде една особена институция — помилване-амнистирующе, вѣроятно, за да се съчетае едното съ другото. Азъ не съмъ партизанинъ и за него. Азъ съмъ решителенъ противникъ на всякакви амнистии, защото тѣ нито днесъ сѣ нуждни, нито отъ тѣхъ може да има нѣкаква полза. Министърътъ на правосъдието, чрезъ своитѣ органи, които наблюдаватъ затворитѣ, има всичката възможностъ да помилва онѣзи, за които наистина се констатира, че сѣ поправили своитѣ разбирания. (Възгласения отъ лѣвицата) Да, г-да, които сѣ поправили своитѣ разбирания. Това добре да го разберете досежно политическата престѣпностъ. (Възгласения отъ лѣвицата)

Председателстващ А. Христов: (Звъни)

Министър д-ръ Т. Кулевъ: 560 души сѣ помилвани следъ амнистията.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. министърътъ на правосъдието ми казва, че следъ амнистията 560 души вече сѣ помилвани. По този редъ ще се върви, а не чрезъ амнистии да оставяме впечатлѣние у народа, че политическата престѣпностъ нѣма да се наказва. Това не бива да става. Политическата престѣпностъ е най-опасната.

Така сѣщо и за другитѣ искания не може и дума да става.

Казвамъ, на държавата ни е обявена война. Кои воюватъ? Воюва единиятъ фронтъ. Отъ кого се състои той? Азъ тукъ не желая да го откривамъ, но ще откаже ли нѣкой, че той сѣществва? Единиятъ фронтъ сѣществва. Той сѣществва преди всичко затуй, защото се поддържа отъ вънъ. Ще отрече ли нѣкой това?

Г. Желѣзковъ (раб): Отричаме го, г. Ляпчевъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Отричате ли го? Вие се жестоко излагате, г. Желѣзковъ. Единиятъ фронтъ сѣществва. Вие сте юристи, сравнете тѣзи две книжки тукъ (Показва ги) и съпоставете на тѣхъ вашитѣ действия, на г. Стояновъ особено, съ всички тѣзи организации, активизиране и пр. и пр., и вие ще отговорите.

А. Стояновъ (раб): Вамъ е известно, че Комунистическата партия сѣществва нелегално. Но легалната борба на работническата класа въ лицето на Работническата партия нѣмате право да я отождествявате съ борбата на Комунистическата партия, за да злоупоставите легалната борба на работниците.

Г. Т. Поповъ (д. сг): Г. Стояновъ! Единъ въпросъ. Нѣколко дни преди да се извърши злодеянието въ „Св. Недѣля“, нѣмахме ли контактъ съ Петъръ Абаджиевъ и Димитъръ Златарски? Отговорете.

А. Стояновъ (раб): Нищо общо нѣмаме и ги осждаме.

Г. Т. Поповъ (д. сг): Ще Ви намѣря свидетели, които да кажатъ, че сте били въ непрекъснатъ контактъ съ тѣхъ.

А. Стояновъ (раб): Азъ искамъ да установите по какъвто начинъ искате тази инсинуация. Нѣмаме никакви връзки съ тѣхъ. По-скоро вие можете да имате връзки съ тѣхъ, отколкото ние.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. г. народни представители! Няма защо да си казваме обидни думи. Тѣхната дейностъ — разбирамъ на нелегалната Комунистическа партия, на членоветѣ на тази партия — е известно каква е. Тамъ сѣ допуснати не, тамъ сѣ заповѣдватъ всички мерзости, всички подлости, позволено е всичко да се извърши, за да се постигне целта, защото целта е свята и всички сръдства сѣ приемливи. Това е вѣруването имъ, това имъ сѣ заповѣдва. Азъ зная, че има нелегална Комунистическа партия. Нали има, кажете?

А. Стояновъ (раб): Вие чухте въ сѣда отъ единъ отъ подсъдимитѣ, който декларира, че има Комунистическа партия. Азъ не зная. Но щомъ Вие го изнасяте, трѣбва да се предполага, че има. Но това не значи да се свързва съ тази партия нашата дейностъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ пъкъ зная следното нѣщо: Работническата партия, така както сега е представена, се ръководи въ всичкитѣ си начинания по заповѣди на една невидима организация.

Г. Желѣзковъ (раб): Азъ съжалявамъ, че единъ държавникъ като Васъ си служи съ такива сръдства. Азъ очаквахъ отъ Васъ съвършено друга речъ. Такова нѣщо между насъ нѣма. Когато ще забележите такова нѣщо, заявявамъ Ви, че азъ съмъ първиятъ, който ще си тегля куршума.

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ обичамъ да вѣрвамъ на думитѣ на г. Желѣзкова и що се отнася лично до него, може да е така. Но, г. Желѣзковъ, повѣрвайте пъкъ и Вие на мене, какво азъ мога да знамъ, че и пари идватъ, че азъ мога да знамъ и друго нѣщо, че има хора, които движатъ цѣлата тази машина и може-би безъ Ваше знание да движатъ и Васъ.

А. Стояновъ (раб): Изнесете данни, за да улесните и насъ въ това отношение.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. Стояновъ! Я се насмѣй малко!

А. Стояновъ (раб): Ако искате да правите комедии, продължавайте.

Министър-председател А. Ляпчев: Комедии азъ не права. При все това, азъ считамъ, че господата, които идватъ тукъ като представители на Работническата партия, сѣ такива на тая партия, обаче азъ ви изказвамъ това, което знамъ и което съмъ длъженъ да следя. Дано всички вие нѣмате — което не вѣрвамъ — връзки съ тѣхъ.

Г. г. народни представители! Войната, която Съветската република е обявила въ свѣта и намъ, нито скоро ще свърши, нито пъкъ тя ще даде други нѣкакви резултати, освенъ едни терзания на свѣта. Какъ свѣтътъ се отнася къмъ тази борба, азъ нѣма да поставямъ точки на и-тата; достатъчно е, обаче, да отбележа само, че цѣлниятъ свѣтъ, навсѣкжде, дѣто тази борба се е появила, е възприелъ надлежни мѣрки за самосъхранение на държавитѣ. Въ реда на тѣзи мѣрки у насъ е законътъ за защита на държавата. Този законъ не представлява опасностъ за никого, освенъ за ония, които искатъ по насилнически начинъ да разстройватъ държавата; други нѣма защо да се борятъ противъ него. Той ще сѣществва, и нека пожелаемъ да остане въ архивитѣ, да нѣма нужда отъ него. Но който иска да го отмиѣнява, върши, съзнателно или несъзнателно, едно престѣпление спрямо самозащитата на българската държава. Това е за мене установенъ фактъ.

Д. Грънчаровъ (з. в): Само да не се злоупотребява съ него, г. министре.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Тамъ сте свършено правъ и въ това отношение каквото може да се направи, за да не се злоупотребява, длъжни сме да го направимъ.]

Оставатъ ми да кажа нѣколко думи по външната политика, която занимава всички ни. Азъ нѣма да изчерпвамъ въпроса — по него ще има думата г. министърътъ на външнитѣ работи. Обаче май-напредъ констатирамъ съ голѣмо задоволство, че изобщо взето, народното представителство по този въпросъ се държа достойно и ободрително за действията на правителството. Вие сте въ право, г-да, да искате. Азъ влизамъ въ вашето положение. И ние имаме чувства, не по-малко ние сме терзани отъ който и да е другъ, но трѣбва да премѣримъ срѣдствата за постигането на целитъ. Когато ви споменахъ Версайския договоръ, азъ ви заявихъ, че всѣкакво облекчение на нашата участъ, въ което и да е отношение трѣбва да дойде съ съгласието на всички или най-малко безъ противодействието на нѣкого. И споредъ това нашата политика не може да бѣде друга освенъ, пазейки мира и изпълнявайки по силитѣ ни договора за миръ, да можемъ да докажемъ, че нѣмаме никакви намѣрения, нито пъкъ можемъ да имаме, противъ когото и да е, а тъкмо обратното — търсимъ довѣрието на всички съ дѣла, а не съ думи, за да можемъ да склонимъ почти всички за една или друга придобивка, която може да облекчи нашето положение. Пасаждътъ по външната политика, макаръ и много кратъкъ, е много изчерпателенъ. Азъ се боя, че по въпроси, които засѣгатъ външната политика, при повтарянето на фрази може да се намали голѣмото значение на дадено предложение, което обема всичко въ себе си.

Съ всички ние култивираме добри отношения. Отъ всички търсимъ съдействие. Не ще съмнение, споредъ случаитѣ, споредъ въпроситѣ отъ едни го намираме съ по-голѣма готовностъ, съ по-голѣма бързина, отъ други — съ по-малка бързина, отъ трети — съ по-малко предразпо-

ложение, но благодарение на този фактъ ние успѣваме да регистрираме известни успѣхи. Тѣзи успѣхи ние не ги считаме, че сж успѣхи на българското правителство. Азъ съжалявамъ, че единъ отъ ораторитѣ каза, че вдигането на военноконтролния органъ не е успѣхъ на правителството. Г-да! Въ самия пасаждъ на тронното слово не се казва, че това е успѣхъ на правителството; тамъ се казва, че това е успѣхъ на България. Напротивъ, тамъ е казано, че правителството може да се надѣе само на това, което може да дойде въ бъдещето. Виждате много добре: отговорноститѣ сж за правителството, успѣхитѣ сж на България. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Можеше ли да каже тъй Стамболийски? Той казваше: „Азъ, азъ, азъ“...

Министър-председател А. Ляпчевъ: По този пътъ ние ще следваме, разчитайки на подкрепа по голѣмитѣ национални и държавни въпроси отъ цѣлото народно представителство. (Продължителни ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Предлага се следния дневенъ редъ за утре:

1. Разискване по отговора на тронното слово (продължение).
2. Одобряване предложението за освобождаване отъ митни бери и внасянитѣ отъ Министерството на войната бензинъ, масла, гресъ, карбитъ и пр.
3. Първо четене законопроекта за освобождаване отъ отговорностъ длъжностнитѣ лица презъ време на войната при интендантскитѣ магазини и други подобни учреждения.
4. Второ четене законопроекта за довършване на държавни сгради.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Закривамъ заседанието.

(Закрито въ 20 ч. 20 м.)

Председателъ: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседателъ: **А. ХРИСТОВЪ**

Секретаръ: **ИВ. Д. МИХАЙЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители:		при интендантскитѣ магазини и други подобни	
Добри Даскаловъ, Стефанъ Бояджиевъ, Йосифъ		учреждения (Съобщение)	241
Марулевъ и д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ	241	Проектъ за отговоръ на тронното слово (Продълже-	
Законопроектъ за освобождаване отъ отговорностъ		ние разискванията)	241
длъжностнитѣ лица презъ време на войната		Дневенъ редъ за следующето заседание	258